

POVIJESNO-GEOGRAFSKA OBILJEŽJA ŽUTSKO-SITSKE OTOČNE SKUPINE¹

AMOS RUBE FILIPI

UDK: 908(497.5-37 Šibenik)(210.7)

Stručni članak

Professional paper

Primljeno: 2003-06-24

Received:

Rad o hrvatskim jadranskim otocima Žutu i Situ i pripadajućim otocima obuhvaća analizu osnovnih geografskih (geomorfoloških, klimatskih, biogeografskih, ekonomsko-geografskih, antropogeografskih) obilježja ovog dijela kornatske otočne skupine u zadarskom arhipelagu. Posebna je pozornost usmjerena na obradu povijesno-geografske arhivske građe i na podatke o iskorištavanju i kolonizaciji ovih otoka. Ukupne kopnene površine od 19,5 km² (28,3% površine Kornata) bez stalnog stanovništva, ova otočna skupina imala je značenje pašnjačke i ribolovne zone u tisućljetnoj valorizaciji koju su provodile vlasničke obitelji iz Zadra, a posljednjih stoljeća stanovnici otoka Murtera i drugih susjednih otoka. Analitički osvrt na geografska obilježja kroz vrijeme posebno je važan danas, tj. na početku 21. stoljeća, kada se čitava kornatska otočna skupina suvremeno katastarski i zemljišno-vlasnički redefinira.

Ključne riječi: otok Žut, otok Sit, Kornati, otok Murter, Sali, Zadar, geografska obilježja

The paper about Croatian Adriatic islands Žut and Sit and their pertaining islets comprehends the analysis of basic geographic (geomorphologic, climatic, biogeographic, economic-geographic, anthropogeographic) characteristics of this part of Kornati insular group in the archipelago of Zadar. Special attention is paid to historical-geographical archival materials and to data about exploiting and colonization of these islands. Total land area makes 19.2 km² (28.3% land surface of Kornati). Nowadays without permanent population, this insular group had significance of pasture, olive growing and fishing zone in millenary evaluation and exploitation, which was carried out by proprietary families from Zadar and, in the recent centuries, by islanders from Murter and other neighbouring islands. Analytical reference to geographic characteristics through time is specially important these days i.e. at the beginning of the 21st century, when the whole insular group of Kornati is being cadastrally and landowning redefined.

Key words: Žut Island, Sit Island, Murter Island, Sali, Zadar, geographic characteristics

---

¹ Veći dio dragocjene građe ovog rada ostavio je u rukopisu Amos Rube Filipi (1905.-1985.). Građa, međutim nije bila sredena u dovoljnoj mjeri, pa je trebalo bitnije intervenirati, dijelom ju dopuniti i prilagoditi za objavljivanje, što je učinio i priredio za tisak Damir Magaš.

Uvod

Povijesno-geografska rasprava o hrvatskim jadranskim otocima Žutu, Situ i pripadajućim otocima obuhvaća analizu osnovnih fizičko-geografskih (geomorfoloških, klimatskih, hidrogeografskih, biogeografskih, pedogeografskih) i antropogeografskih obilježja ovog dijela kornatske otočne skupine u širem zadarskom arhipelagu. O otoku Žutu kao razmjerno velikom otoku kornatske otočne skupine i njegovim otočićima do danas se, koliko je poznato, malo pisalo. U jednoj geografskoj raspravi o Dinarskom primorju i jadranskim otocima donesen je kraći geomorfološki prikaz i o. Žuta (MILOJEVIĆ, 1933.), a na temelju ovčarstva u Bizikovici na o. Žutu prikazano je ovčarstvo kornatskog otočja (OGRIZEK, 1947.). Posebno je u raspravi o kolonizaciji kornatske otočke skupine obrađen i o. Žut, a osobito predjel Pinizelić (KULUŠIĆ, 1965.). Nakon kratkog prikaza o. Žuta u Pomorskoj enciklopediji (FRIGANOVIĆ, 1989.) objavljen je i prvi opsežniji turistički vodič Kornata u kojem je dat i kraći povijesno-geografski prikaz te opis skupina stanova na otocima Žutu i Situ kao i opis o. Trstikovca (FILIP, 1972.). Također u novije vrijeme, pojavili su se radovi o Kornatima koji imaju turističko-promidžbenu namjenu (FRIGANOVIĆ, 1984.; SKRAČIĆ, 2003.). Osim toga, sustavno je obrađena i toponimija ovih otoka (SKRAČIĆ, 1985.; 1987., 1988.). Ujedno, novije spoznaje na temelju proučavanja tipske gradnje "u suho" (KULUŠIĆ, 1999.) i naseljenosti i vrednovanju od najstarijih vremena na primjeru kornatskih otoka (KULUŠIĆ, 2000./2001.) značajan su doprinos spoznaji i o otocima žutsko-sitske skupine. U razdoblju od 1975. do 1980. vodila se intenzivna rasprava oko osnivanja Nacionalnog parka "Kornati" koji je prema prostornom planu države² trebao obuhvatiti cijelu kornatsku otočnu skupinu. Ipak, Žutsko-sitska skupina tzv. Gornjih Kornata nije ušla u sastav Parka, pa mu danas čini susjedni prostor, s tzv. trećim stupnjem zaštite.

U ovom radu opširnije se iznosi povijesno-geografska i antropogeografska građa o. Žuta (14,81 km², visina 176 m, dužina obale 45,9 km), i okolnih 30 otočića i 7 hridi, te posebice otoka Sita (1,63 km², visina 84 m, dužina obale 8,7 km) s 8 okolnih otočića i jednom hridi. Prikaz je to naime cijele Žutsko-sitske skupine s njezina 2 otoka, 38 otočića i 8 hridi. Posebno se obrađuje pitanje postanka imena otoka Žuta i Sita. Administrativno su do 1952. godine pripadali općini Sali, u okviru nekadašnjega zadarskog kotara, a od 1952. općini Tisno, u kotaru Šibenik, te u najnovije vrijeme uglavnom općini Murter u okviru Šibensko-kninske županije. Nekoliko otočića pripada općini Sali u Zadarskoj županiji. Posebno se razmatraju i geološke osnove otoka, speleološki objekti, zone kamenoloma kao i biljni pokrov otoka. Posebna je pozornost usmjerena obradi povijesno-geografske arhivske građe, toponimije i podataka o ekonomsko-geografskom vrjednovanju i iskorištavanju, kao i kolonizacije ovih otoka. Ukupne površine od 19,5 km², i dužine obale oko 95 km, bez stalnog stanovništva, ova otočna skupina imala je značenje pašnjačke i ribolovne zone u tisućljetnoj valorizaciji koju su provodile vlasničke obitelji iz Zadra, a posljednjih stoljeća stanovnici otoka Murtera i drugih susjednih otoka. Otoci su obrađeni na način da su dana osnovna obilježja prema podskupinama, žutskoj i sitskoj. Premda je otoku Žutu posvećena najveća pozornost u analizi prostora jer je najveći i najznačajniji, svaki pojedinačni otok, otočić i hrid posebice su analizirani u skladu s dostupnom građom.

---

² Prostorni plan SR Hrvatske, UIRH, Zagreb, 1974.

Stanovništvo okolnih otoka izgradilo je veći broj sezonskih stanova, torova za blago i pristaništa za male brodice koji su služili za potrebe ekstenzivnog stočarstva i ribolova. Stočarstvo je oduvijek bilo osnovna djelatnost posjednika ovih otoka. Baziralo se uglavnom na ovčarstvu, a manje na uzgoju koza. Na njima se moglo prehraniti najviše 1000-1500 glava sitnog zuba pa su davali razmjerno male količine kvalitetnog mlijeka, sira, vune i mesa. Maslinarstvo je zastupljeno samo u manjim i lakše dostupnim i plodnijim zonama obrađenih krških padina. Ribolov su u prošlosti obavljali ponajviše stanovnici južnog dijela Dugog otoka (Sali) i Vrgade. U suvremeno vrijeme sve je više kuća za odmor i novih pristaništa. Suvremena marina u Pinizelu jedan je od ulaznih punktova u NP "Kornati". Analitički osvrt na geografska obilježja kroz vrijeme, posebno je važan danas, tj. na početku 21. stoljeća kada se čitava kornatska otočna skupina suvremeno katastarski i zemljišno-vlasnički redefinira.

Otok Žut

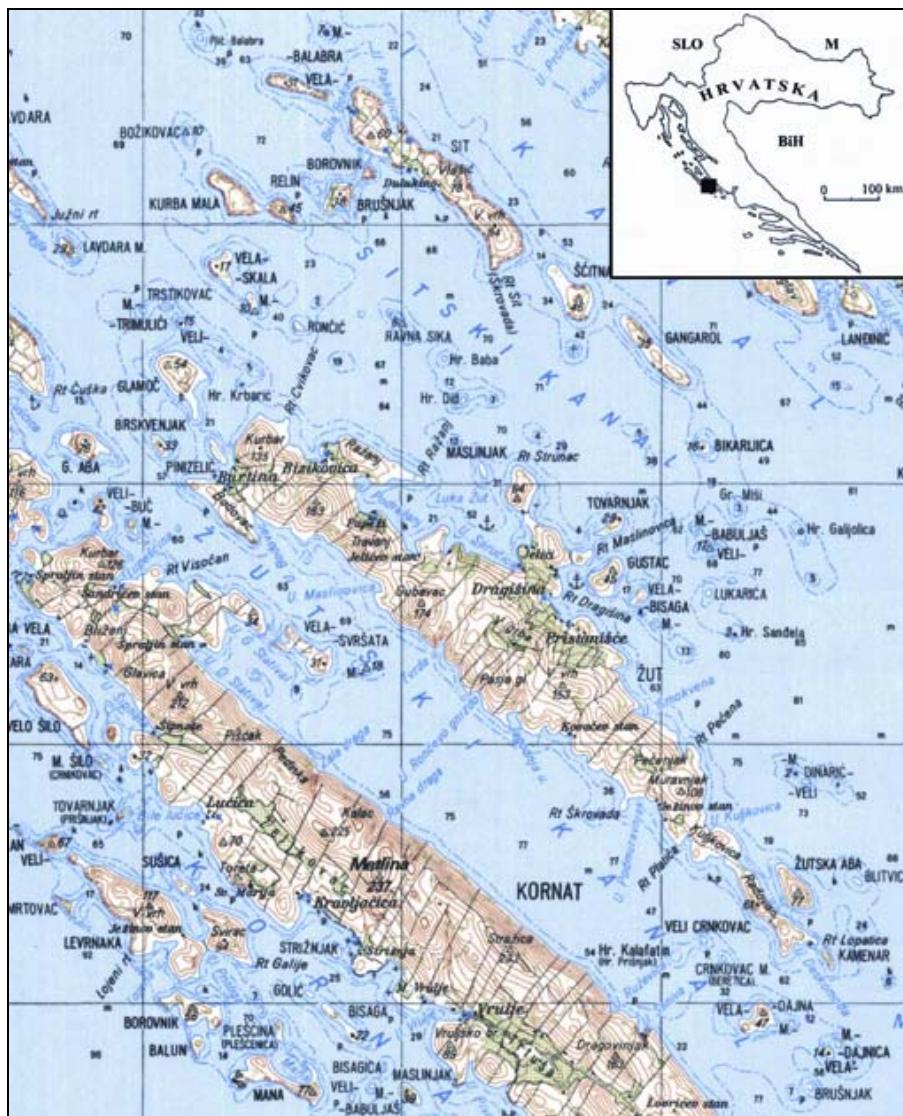
Osnovna obilježja zemljopisnog položaja, veličine i obuhvata

Otok Žut smješten je između o. Kornata, odnosno NP "Kornati" na jugozapadu i o. Pašmana na sjeveroistoku i s njima je usporedan te kao i oni ima izrazito dinarski smjer pružanja od sjeverozapada prema jugoistoku (Sl. 1.). Od o. Kornata dijeli ga Žutski kanal, a njegov je zapadni dio na rtu Bodovac udaljen od o. Kornata kod rta Stativala tek 700 m. Prema sjeverozapadu mu leži istočni rt Dugog otoka, otočići Glavoč, Broskvenjak, Trimuli, a u produženju Lavdara Mala i Vela. Na sjeveroistoku ga Sitski kanal dijeli od o. Sita i njegovih otočića, a jugoistočno se prostire Murtersko more, koje još zatvaraju o. Kornat s jugozapadne te otoci Vrgada i Murter sa sjeveroistočne strane, a od jadranske pučine ga na jugoistoku dijele otoci Žirje i Kaprije. Otok Žut položen je između $43^{\circ} 53' 36,5''$ i $43^{\circ} 49' 6''$ sjeverne zemljopisne širine i $15^{\circ} 15' 26''$ i $15^{\circ} 22' 40''$ istočne zemljopisne dužine.

U sklopu kornatskog arhipelaga o. Žut je uz o. Kornat površinom i duljinom obale najistaknutiji otok. Površina mu je $14,81 \text{ km}^2$, a s pripadajućim okolnim otočićima bez Sita i njegovih otočića, $16,41 \text{ km}^2$.³ Dug je $11,79 \text{ km}$, pa je prema tome, duži od Molata i Oliba, podjednako dug kao i Sestrunj, a 800 m kraći od Iža. Znatno je razveden, a dužina njegove obale iznosi $45,9 \text{ km}$, što je $10,9 \text{ km}$ više nego kod Iža, a skoro dvostruko više nego kod o. Zlarina. Najviši vrh je na brdu Gubavcu i doseže 176 m . Na položaju između rta Strunac na "gornjoj" (SI) strani otoka i rta Tvrdi na "donjoj" strani (JZ) širok je $6,2 \text{ km}$, kod Stanova Papeži (Golubovac) $1,4 \text{ km}$, a na Prislizi kod Pećine samo 300 m .

---

³ Površina prema KULUŠIĆU, 1965.; RUBIĆ, 1952., FILIPI, 1959., Hrvatska, turistički vodič, 1998. i dr. donose $14,82 \text{ km}^2$, međutim kod FILIPI, 1972., pogriješno je unesena površina od $14,52 \text{ km}^2$, dok KULUŠIĆ, 1965. donosi $14,81 \text{ km}^2$, a Jadran, Vodič i atlas i FRIGANOVIĆ, 1989., čak $16,7 \text{ km}^2$.

Sl. 1. Žutsko-sitska skupina otoka (Topografska karta, 1:50000, Biograd 2, VGI, Beograd, 1981)

Fig. 1 Žut-Sit Island Group (Topographic Map, 1:50000, Biograd 2, VGI, Beograd, 1981)

Osnovna geološka i geomorfološka obilježja

Otok Žut građen je pretežito od rudistnih i hondrodontnih vapnenaca.⁴ Morfostrukturno otok je jedna dobro istaknuta antiklinala čije tjeme grade vapnenci i dolomiti s hondrodontama, a krila rudistni vapnenci. Ona se proteže uzduž cijelog otoka, nastavljajući se sa sjeverozapada od otoka Lavdare i Glavoća i brda Kurbara (135 m), preko Tvrdomešnjaka (163 m), Travnja (156 m), te najvišeg brda na otoku Gubavca (174 m), zatim se preko Velog Vrh (153 m), Lukovnjaka (146 m) i Murovnjaka (108 m) postupno spušta, još se više spusti na jugoistočnom kraju otoka preko Radovana (61 m) i Južnog vrha Radovana (46 m) i završava na obližnjem otočiću Kamenaru (26 m). Ova se gorska kosa prema sjeverozapadu nastavlja preko o. Trimuli te Lavdare M. V. Druga manja i kraća antiklinala položena je od sjevernog brda Ražanj (75 m), zatim iza Žutske uvale preko Maslinovice (52 m), nastavlja se preko otočića Gustaca i Bisaga, i završava s hridima Dinarići i o. Blitvice. Treća pak, najmanja i najniža, produžetak je jugoistočnoga kraja Dugog otoka i o. Broskvenjaka, te ide preko Radovana (46 m) na o. Žutu, a iza toga se završi na jugoistoku s otočićima Crnikovcem, Dajnama, Dajnicama i Brušnjakom. S "gornje" strane jugoistočnog rta otoka naprama o. Žutska Aba pojavljuje se dolomit u kome se nalazi jama sa živom bočatom vodom, zvana Pećina (MILOJEVIĆ, 1933.).

Prikazujući glavna geografska obilježja o. Žuta, B. Milojević donosi da se antiklinale ili kupe, kako ih on naziva, "... sastoje od rudistnih vapnenaca, koji su na vrhovima skoro vodoravni, a padaju i prema SI i prema JZ. Sjeveroistočni pad slojeva vidi se naročito na sjeveroistočnoj strani Tvrdomešnjaka, a jugozapadni na jugozapadnoj strani Gubavca. Na Gubavcu se vidi kako slojevi padaju i prema sjeverozapadu, ka prijevoju između Gubavca i Travnja, dok su na samom prijevoju skoro vodoravni. Jugoistočno od Gubavca je presjedlina i otok se na ovoj strani širi. U ovom je kraju depresija Polje između Grbe (na karti *Žuto*) na sjeveroistoku i Slavunjaka (na karti *Grba*) na jugozapadu. Na ovim grebenima kao i u Polju, koje ih razdvaja, slojevi su skoro vodoravni. I dalje jugoistočno, sve do kraja otoka, javljaju se uzvisine rastavljene prijevojima ("prislizima", op. p.). Na brdima su slojevi rudistnih vapnenaca gotovo vodoravni. U jugoistočnom dijelu otoka, na uzvisini visokoj 60 m, na jugozapadnoj strani su otsjeci, koje čine glave vapnenačkih slojeva. Najniži prijevoj, kojim su uzdignuća rastavljena, je Prisluga, visoka nad morem samo 10 m." (MILOJEVIĆ, 1933.). Udio dolomitne komponente samo je ponegdje izraženiji. Vlasnici Glavoća nazivaju oskudno tlo na dolomitu zemlja "peščikova".

Obala o. Žuta u cijelosti je vrlo razvedena, osobito sa sjeverozapada i sjeveroistoka. Na sjeverozapadnoj strani uvučena je u kopno uvala Pinizel, a s gornje strane otoka polazeći sa sjeverozapada najprije je uvala Bizikovica, a neposredno u pravcu jugoistoka slijede dvije najveće žutske uvale. Prva je prostrana Žutska luka koju zatvaraju poluotoci Ražanj i Strunac, pred ulazom se nalazi o. Maslinjak, a u njoj je smješteno 5 skupina stanova sa 16 kućica, i pred njima 5 malenih pristaništa u koje se može skloniti 14 lađica (oko 1970. godine). U toj luci sigurno je sidrište za sve vrste brodova. U novije vrijeme, na položaju između uvala Podražanj i Golubovac, na zapadnom dijelu Žutske luke izgrađena je marina ACI sa 120 vezova.⁵ Druga luka je

⁴ Tumač za list Biograd K 33-7, Osnovna geološka karta 1:100000, Institut za geološka istraživanja, Zagreb, Savezni geološki zavod, Beograd, 1973.

⁵ Hrvatska, Turistički vodič, L.Z. "M. Krleža" i Masmedia, Zagreb, 1998., 355.

Uvala Hiljača, koju sa sjevera zatvara rt Maslinovica, a sa sjeveroistoka od bure zaklanjaju je otočići Gustac, Bisaga V. i Bisaga M., tako da je i u njoj sigurno sidrište za sve brodove. Na njezinoj obali uz more su 4 skupine stanova među kojima je najveća Pristanišće, koje leži u jugoistočnom dijelu uvale, i koje je ujedno iza Vrulja najveća skupina nastambi na cijelom kornatskom otočju.

Od Pristanišća pa do jugoistočnog rta o. Žuta u dužini od preko 6 km obala je neznatno razvedena te nema skloništa za lađe osim u uvali Pečena, i to samo za dvije ladice. I donja je obala otoka slabije razvedena, te od jugoistočnog rta Žuta pa do uvale Bodovca u dužini od 11 km nema skloništa za lađe osim po jedan mulić u uvalicama Podmuravnjak i Veli Karan. U uvali Bodovac nema nikakva skloništa za brodice.

Može se općenito reći da su na o. Žutu škrape i rupe češća pojava nego npr. na obližnjem Dugom otoku, jer se Žut uglavnom sastoji od vapnenaca na čiju izbrazdanu površinu pada kišnica, koja u sebi ima i stanovitu količinu ugljičnog dioksida, koji pomalo ali konstantno otapa vapnenac, te se na taj način stvaraju rupice, žljebovi, škrape, jame i špilje (RUBIĆ, 1952.).

U pogledu **speleoloških** obilježja, malenih jama i špilja ima na otoku oko dvadesetak uz one u kojima se nalazi bočata živa voda. Počevši sa sjeverozapadnog dijela otoka, dvije se jame, kako ih nazivaju pastiri, nalaze na Bodovcu (46 m), jedna Jama pod Vrtlac, jedna Jama na Brodarskom, zatim dvije na malenoj udaljenosti kod starog kamenoloma Petrare podno brda Travnja (156 m). Južno od Hiljače je malena špilja u koju su se za Drugoga svjetskog rata skrivale obitelji koje je progonio okupator. Dok su se u njoj u vrijeme talijanske racije skrivale tri do četiri osobe, talijanski su vojnici u jamu bacili bombu, te su neke ubili, a neke ranili. U predjelu Pristanišća ima desetak takvih jama, jedna se nalazi u ogradi kod Pivčene (= Pečenjak) (104 m), jedna sjeverozapadno od Jagodnje i, napokon, jama zvana Jezero, jugozapadno od druge uvale Škrovade. U nekima od ovih špilja skrivali su se za Prvoga svjetskog rata žutski pastiri rodom iz Murtera, koji su dezertirali iz austrougarske vojske. Žandarmerija ih je više puta tražila, ali bez uspjeha.

Hidrogeografska obilježja

Kopnene vode

Budući da je gotovo cio o. Žut građen od rudistnih vapnenaca, na njemu kao i na većini hrvatskih malih otoka nema izvorske vode. Ipak, i ovaj je otok od liburnskih vremena pa sve do danas iskorištavan u prvom redu za stočarstvo pa su povremeni stanovnici na njemu oblikovali u zemlji crvenici (*terra rossa*) tri srazmjerno malene lokve da se u njima skuplja voda kišnica. Služile su za napajanje blaga, ali i za potrebe ljudi. Jedna je u uvali Donji Pinizelić tik uz more iza suhozida veličine oko 6 m x 8 m, druga, koja ljeti presuši, oko 1200 m sjeveroistočno, na rtu Cvitkovcu, veličine 5 m x 8 m, a treća na polju kod Grbe. Sva ostala oborinska voda gubi se kroz vapnenačke pukotine duboko u podzemlje, do slojeva dolomita, koji su manje propusni, gdje se djelomično zadržavala, te se na nekoliko mjesta nedaleko od mora u prirodnim jamama-bunarima pojavljuje bočata voda jer se miješa djelomično s morem, odnosno kao slađa i lakša pliva na slanijem sloju. Ovakvih bočatih pojava vode ima na otoku 5. Prva je oko 100 m u produžetku uvale Donji Pinizelić, među maslinama, dubine oko 6 m, s otvorom 1 m x 0,7 m, druga na rtu Cvitkovcu pokraj spomenute lokve, gdje je mali zdenac; dvije se nalaze

na položaju Pod Ražanj, jedna oko 15 m iza gornje (stare) kućice, izgrađene 1910., pronađena g. 1885., a druga, starija, prema istoku u tzv. Staroj ogradi nedaleko od mora. Najpoznatija je pak, i označena na nekim topografskim kartama (1911., 1915., 1953.) je bočata voda u dolomitu na jugoistočnom dijelu otoka, kod Prislige naprama sjevernom rtu o. Žutske Abe, oko 10 m od mora i oko 5 m nad morem, zvana Pećina. Ona je, valjda prema topografskoj karti, uočena i prva s o. Žuta zabilježena u literaturi (MILOJEVIĆ, 1933.). Kada su g. 1885. stanovnici Murtera kupili o. Žut, u međusobnom ugovoru naglašeno je, između ostaloga, da i ostali pastiri o. Žuta u slučaju potrebe mogu doći napajati stoku na posjed obitelji Ježina (na planu označen slovom A), nazvan Radovan, ili vodu odvoziti brodovima (KULUŠIĆ, 1965.). Ovdje se bočata voda Pećine naziva Radovan, jer se nalazi na sjevernom podnožju istoimenog brda (61 m). Ime položaja Jezero i uvalice Pod Jezero, jugozapadno od vrha Javnjak na južnom dijelu otoka, također možda upućuje na neku pojavu vode, kao i ime susjedne uvale Vela Šepurina (Šepurina obično upućuje na pojavu vode).

Vlasnici otoka podigli su uz svoje stanove 60-ak malenih cisterni. Uvidjevši pak koliko muku muče pastiri zemljoradnici na ovom otoku, Uprava općine Tijesno podigla je oko g. 1955. u Hiljači oveću cisternu, koja nije pokrivena niti je ikad poslužila svojoj svrsi.

Pojava bočate vodu ima i na o. Tovarnjaku i na o. Bisagi M., a valjda se nalazila i na o. Kamenaru, o čemu svjedoči naziv Vodenjak, kako se je ranije zvao taj otočić.

More

Žutski kanal, koji se proteže između o. Žuta i o. Kornata, nekad je bio važan za plovidbu. Brodovi na vesla i jedrenjaci za povoljna vremena ploveći Jadranom prolazili su ispod Dugog otoka i Kornatskog otočja, dok su za nepovoljna vremena plovili kroz otočje, i to uz Dugi otok do sigurnog sidrišta Vela Proversa (s gornje strane), a iza toga Žutskim kanalom, kojim je potpuno sigurna plovidba, bez pličina i hridi, osobito uz sami otok Kornat, ali bez ikakve luke sve do iza rta Opata, na sigurno sidrište između dva Žakna. Sjeveroistočni Sitski kanal znatno je manje korišten zbog većeg broja otočića i hridi, a više se koristi Sridnji kanal između Sita i Pašmana. Oko Žuta, osim neposredno uz obale otoka i otočića, more je velikih dubina. Najveće dubine kanala povećavaju se od sjeverozapada, gdje iznose 60-70 m, prema jugoistoku, gdje su 75-80 m.

Biogeografska obilježja

O. Žut je poput ostalih kornatskih otoka stoljetnom sječom, krčenjem i paljenjem znatno ogoljen, na njemu gotovo da i nema uobičajene sredozemne makije kakva prevladava na većini hrvatskih otoka. Na kamenjarskim površinama obitava više vrsta trava i različitih prizemnica, a nalaze se i sastojine prorijedenog grmlja, a gdjegdje i ponešto crnike. Ipak, na o. Žutu je suvremena vegetacija, premda oskudna, nešto izraženija nego na ostalim kornatskim otocima, na Lavdari i na JI kraju Dugog otoka. Sastoji se uglavnom od goromuša ili mogoruša (*Brachypodium ramosum*), vlasina (*Avenastrum filiforme*), a česti su i crenjuša, smilje, kadulja itd., te grmići smrdljivog i krilatog tršlja (*Pistacia terebinthus* i *P. lentiscus*) koji su karakteristični za kornatske kamenjare. Do ovakve devastacije biljnog pokrova na Žutu i Kornatima došlo je poradi stalnog paljenja, jer pastiri, da bi mogli dobiti svježu travu za svoja stada, svakih nekoliko godina pale pašnjake. Takvom nemilom

postupku mogu odoljeti samo trave s dubokim korijenjem kao što su goromuš, vlasin i još neke. Štoviše, vatra je pastirima korisna jer ih oslobađa konkurenata.

Posljedica ovakvoga sitnostočarskog iskorištavanja je intenzivna degradacija biljnog pokrova prirodne klimavegetacijske zajednice hrasta crnike s pripadajućim vrstama (*Quercetum ilicis*, H-ić), koja se dogodila posebice od 17. do polovice 20. st. Naime, Žut je nekoć bio obrastao, barem djelomično, šumom hrasta crnike u koju su uključene brojne druge sredozemne vrste (planika, lemprika, smrdljika, i dr.), o čemu svjedoči postojanje nekoliko vapnenica. Tragovi dviju vapnenica vide se u uvalama Hiljača i Žešnja (Žutska uvala), a možda ima i još koja. Međutim, i oni objašnjavaju mnogo jer se iz iskustva zna da za paljenje jedne vapnenice treba utrošiti oko 25 m³ drva pa su, prema tome, predjeli oko Hiljače i Žutske uvale donedavna, izuzevši maslinike, skoro sasvim goli, nekoć bili obrasliji šumom, bez koje bi podizanje vapnenica bilo besmisleno.

Uz to, unajmljeni pastiri na Žutu su npr. u 18. st. protiv volje vlasnika otoka Žuta izvozili i prodavali drvo. Zbog toga je vlasnik Giacomo Grimaldi, muž Marije Civaleli iz Zadra, smatrao potrebnim da u ugovor sa svojim pastirima g. 1745. umetne i klauzulu u kojoj se naglašava da im je zabranjena "sječa drva za prodaju ili izvoz s otoka, već jedino za osobnu potrebu pastira, a pravo sječe nek ostane pridržano vlasniku".⁶

U predjelu brda Lukovnjaka (146 m) i to s njegove sjeverne strane, nalaze se velike i guste crnike, kojima su nekoć bili obrasli otoci Žut i Kornat. I u brdu Vrh od Platića ili Platina (40 m), pred jugozapadnim krajem o. Žuta, nalazi se tako gusta šuma da se kroz nju prolazi "kao kroz tunel".⁷ Može se zaključiti da su ove dvije šumice tek zadnji ostatci bogata raslinstva kakvim je nekoć bio obrastao cijeli o. Žut, i koje je najprije sječom smanjeno, a kasnije paljenjem pašnjaka temeljito iskorišteno. Posljednja tri desetljeća prirodni se pokrov postupno širi i na drugim lokacijama (Smokvena, Veli vrh, Jagodnja, Gubavac, Saručica, Bizikovica).

Nasadi bora sađeni su na području Babina boka zapadno od Saručice početkom šezdesetih godina 20. st.

O imenu otoka

O imenu otoka sporadično je pisalo nekoliko autora. Tvrdnja da je ime Žut slavenskog podrijetla tj. da potječe od hrvatskog pridjeva **žut**, kojemu je tijekom vremena otpala imenica (SMODLAKA, 1946.), nije prihvatljiva. Skok kaže da to ime nema nikakve veze s našim pridjevom **žut** te da na otoku nema osobita povoda takvom nazivu, pa tvrdi da dolazi od latinskoga prošlog pasivnog participija **junctus** u značenju privezan, blizak itd. (SKOK, 1950.). Žut je, naime, položen u blizini otoka Kornata s njegove sjeveroistočne strane na udaljenosti od tek oko 800 m te kao da je uza nj prostorno povezan, ili je možda o. Kornatu pridodan kao nečije vlasništvo. Skok je kao vrsni filolog takvim tumačenjem najvjerojatnije najbliži istini. Naime, iz ugovora Kreše Civalelija i Mletačke Republike 1421. godine, kojim je Civaleli dao svoju kuću u Zadru u zamjenu za otok Žut ("*in concambium insulam juncti*") (ANTOLJAK, 1949.) vidljivo je da se radi o otoku Žutu jer je činjenica da je zadarska plemićka obitelj Civaleli, kako se vidi i iz daljnjeg razmatranja, i

⁶ Znanstvena knjižnica u Zadru (dalje ZKZd), Rukopisi, br. 15237, Ms. 297, *Documenti della famiglia Civalelli di Zara, sec.14-18*. Bez paginacije.

⁷ Ferdinand Ježina, g. 1966. to je izjavio je autoru; za nekadašnju obraslost otoka Žuta i Kornata da je čuo od svojih starijih u Murteru.

kasnije bila vlasnik tog otoka, tj. neprekidno od početka 15. do 18. st., a nadalje njihovi baštinci po ženskoj lozi. Osim toga, o. Žut se ne nalazi među mnogobrojnim otocima i otočićima uvrštenim u zadarski katastik do uvođenja mletačke uprave, već je i nadalje ostao privatno vlasništvo. U zadarskoj se Znanstvenoj knjižnici čuva kućni arhiv obitelji Civaleli.⁸ U tek manjem dijelu prolistanih svežanja pronađeno je nekoliko podataka koji se ovdje iznose, a dio ih je pronađen u spisima Državnog arhiva u Zadru. Imena otoka Žuta s oznakom godine kad se spominje i tko ga je tako nazvao, data su u tablici 1:

Tab. 1. Ime otoka Žuta 11.-18. st.*

Tab. 1 The name of Žut Island 11-18 c.*

11-15 st.	Xut	Zadarska komuna u popisu zadarskih otoka ⁹
1421	Iunctus	Uprava grada Zadra u katastiku ¹⁰
1466	Zunchio	Grgur Civaleli vlasnik o. Žuta ¹¹
1551	Zut	Marketa Civaleli vlasnik Žuta ¹²
1571	Zuth	Seljaci iz Filip Jakova i Pašmana kao svjedoci ¹³
1572	Zunchio	Vlasnik Jerolim Civaleli u molbi guverneru ¹⁴
1572	Zunchio	Guverner Dalmacije rješava gornju molbu ¹⁵
1596	Zut	Ante Tamfara zemljoradnik na Žutu ¹⁶
1636	Zunchio	Čabručić iz Žmana pastir na Žutu izjavljuje ¹⁷
1641	Zunchio	Donat Civaleli naređuje pastirima ¹⁸
1656	Zunchio	Velika geografska karta Ilirika ¹⁹
1700	Zunchio	Donat Civaleli unajmljuje Žut ²⁰

⁸ U toj knjižnici među rukopisima (Fond Rukopisi) nalazi se arhiv zadarske pl. obitelji Civaleli koja je bila vlasnik ne samo o. Žuta nego i zapadne polovice o. Kornata "Toretta ponental", u 14 kutija pod naslovom *Documenti della famiglia Civalelli di Zadar*, od 14. do 18. stoljeća, zatim 2 kutije pod naslovom *Carte della famiglia Civalelli...* i napokon 3 kutije parničkih spisa: *Causa civile tra famiglia Civalelli e consanguinei*, *Causa civile tra la famiglia Civalelli e successori* i *Causa civile tra la famiglia Civalelli e Bortolazzi*. Spisi uglavnom nisu paginirani i ne zna se je li ih je itko dosad koristio, a odnose se na njihove posjede na zadarskom kopnu, na o. Pašmanu, Premudi, Škardi, na o. Žutu i na Zapadnom Kornatu. Godine 1975. Autor je prolistao nekoliko svežanja i skupio osnovne podatke, jer zbog bolesti nije mogao više. Tu bi se našlo još vrijedne građe o spomenutim otocima.

⁹ Državni arhiv u Zadru, Odjel sv. Kuzme i Damjana. *Manoscritti originali e din copia dell' Abbazia di Rogovo dei secoli XI usque XVIII*, br. 201.

¹⁰ ANTOLJAK, Starine 42, 375.

¹¹ ZKZd, Rukopisi, br. 15209, Ms. 262, str. 34.

¹² ZKZd, Rukopisi, br. 15304, Ms. 335, *Carte della famiglia Civalelli...*, str. 5.

¹³ Državni arhiv u Zadru (dalje DAZd), Zadarski knez Ettore Tron (1569.-1571.) unico od 4. X. 1571.

¹⁴ ZKZd, Rukopisi, br. 15304, Ms 335, *Carte della famiglia Civalelli*, bez paginacije.

¹⁵ Isto.

¹⁶ DAZd, Zadarski knez Filippo Bon (1594.-1596.), sv. III, str. 38.

¹⁷ ZKZd, Rukopisi, br. 15304, Ms. 335, *Carte della famiglia Civalelli...*, bez paginacije.

¹⁸ ZKZd, Rukopisi, br. 15206, Ms. 269, *Causa civile tra famiglia Civalelli e successori*, str. 38.

¹⁹ Opis velike geografske karte Ilirika dobiven iz USA.

²⁰ Znanstvena knjižnica u Zadru, Rukopisi, br. 15, 237, Ms. 297, *Documenti della famiglia Civalelli...*, bez paginacije.

1715	Xunchio	Baštinici obitelji Civaleli u međusobnom sporu ²¹
1715	Zunchio	Baštinici obitelji Civaleli u međusobnom sporu ²²
1715	Zunchio	Grimaldi muž M. Civaleli unajmljuje Žut ²³
1780	Žut	Nouvelle carte...Dalm. ²⁴
do danas	Žut	Na svim geografskim kartama i katastarskim planovima
1745	Scoglio Zunchio o sia Zat ²⁵	

*Autor nije razmatrao ime otoka Žuta na starim kartografskim prikazima, što je predmet posebnog rada (usporedi KOZLIČIĆ, 1995.)

Posve je sigurno da se i imenom *Zunchio* nazivao otok Žut, a to najbolje svjedoči spis iz 1641. izdan od spomenutog Donata Civalelija, a u kojem stoji da je Grgur Čabručić iz Žmana pastir na otoku Zunchio na položaju Penezel (...*"sopra l'isola Zunchio in loco detto Penezel"*),²⁶ a imenom Pinizel naziva se položaj, uvala i otočić na zapadnom kraju o. Žuta.

Značajna je i toponimija otoka. Najsvestraniji toponomastički prikaz kornatskog otočja, tako i otoka Žuta i okolnih otočića, dao je V. Skračić, 1987. Ovdje se donose toponimi koje je A. R. Filipi skupio do 1980. godine, bez imena naseobina koje se posebno obrađuju (Sl. 2), bez obzira na to što su u odnosu na rezultate Skračićevih istraživanja skromniji brojem i iscrpnošću analize.

Povijesno-geografski retrospekt mijena i vrjednovanja

Žut je otok bez polja i većih obradivih površina i nije nikad imao stalnog naselja, već donedavno samo povremene nastambe za pastire (a danas i kuće za odmor, marinu i sl.). Oni su osobito u daljoj prošlosti raspolagali s nekoliko pastirskih koliba i primitivnih torova, a obradive su im površine u blizini kućica posve neznatne. Ipak, u povijesno-geografskom razvoju Žuta mogu se pratiti zanimljivi procesi prostornih mijena i događanja vezanih upravo za djelatnost pastira i poljoprivrednika. Oni govore o tisućljetnoj borbi za opstanak sa siromašnom prirodnom podlogom, nekadašnjom šumom i kasnijim kamenarom, s vlasnicima prema kojima su imali strogo precizirane obveze, a često, osobito za vrijeme ratnih dana i s gusarima, piratima i pljačkašima, koji su osobito u teškim gladnim ratnim danima odnosili stoku. Dosad raspoloživi podatci iznose se kronološkim slijedom.

Poput ostalih većih kornatskih otoka i Žut je bio bar povremeno naseljen u vrijeme Liburna, o čemu svjedoče prapovijesna gradina na položaju Grbe (KULUŠIĆ, 2000./2001) i grobni humci (BATOVIĆ, 1973.) otkopani prapovijesni grobovi u Pinizeliću i na položaju Pod Ražanj. Na temelju fragmenata rimskog posuda pronađenih na spomenutim položajima može se zaključiti da su tu i u vrijeme rimske uprave živjeli pastiri, koji su vjerojatno bili povezani s rimskom vilom u Maloj Proversi, vivarijem na o.

²¹ ZKZd, Rukopisi, br. 15227, Ms. 287, *Documenti della famiglia Civalelli...*, 16.-18. st. Bez paginacije.

²² ZKZd, Rukopisi, br. 15, 237, Ms. 297, Bez paginacije.

²³ Isto.

²⁴ DAZd, Geografske karte, br. 26.

²⁵ Kao u bilj. 6.

²⁶ ZKZd, Rukopisi, br. 15237, Ms. 297.

Svršati i rimskim objektom na obližnjem otočiću Trstikovcu. Ovi su lokaliteti npr. od Pinizelića udaljeni 3,5, 2,5 odnosno 3 km, što je za kornatski prostor razmjerno mala udaljenost.

Prvi dosad poznati spomen ovog otoka nalazi se u popisu zadarskih otoka iz 11.-14. st. pod imenom *Xut*,²⁷ a prvi podatci o otoku u prvoj polovici 15. st. Nakon što je Venecija g. 1409. zavladała dalmatinskim priobaljem Hrvatske, podržavala je imanja koja su do tada pripadala zadarskoj komuni, konfiscirala imanja nekih njoj nepočudnih zadarskih građana i g. 1421. sastavila katastik posjeda koji su od tada postali vlasništvo Republike.

U to je doba zadarski plemić Krešo Civaleli posjedovao u Zadru kuću koju je, kako je već rečeno, dao Republici u zamjenu za o. Žut ("*... in concambium insulam juncti*"), koji je dotada unajmljivan za 200 malih libara godišnje (ANTOLJAK, 1949.). Otok je vjerojatno do tada pripadao nekoj zadarskoj plemićkoj obitelji. Obitelj Civaleli bila je vlasnikom o. Žuta od tada pa sve do drugog desetljeća 18. st., i uz nju su usko povezane mijene ovog otoka, a djelomično i o. Kornata.

Grgur Civaleli je g. 1466. svojim trima sinovima Šimunu, Lovri i Franji ostavio u nasljedstvo otok Žut "*scopulum vel (ut aiunt) Insulam... Zunchi*".²⁸ Godine pak 1551. je Marketa ud. Petra Civaleli na "*insula Zut*" posjedovala stado od 600 glava blaga sitnog zuba,²⁹ a nakon 4 godine je "*in Insula Zunchio*" 550 ovaca i koza.³⁰

Senjski uskoci, među kojima je bio i značajan broj zadarskih otočana, djelovali su i u ovim predjelima. Kapetan mletačke fuste Fabio da Canal, koji ih je gonio, pred senatom je iznio kako je 29. ožujka 1558. kod otoka "Zonchio" tj. pred o. Žutom, u nekoj uvali na jugozapadnoj strani presreo Pavla Lismanića iz Bakra s 10 uskoka. Opazivši mletačko brodovlje pobjegli su na drugu stranu otoka, odakle su se nekom brodicom, koju su tamo našli, prebacili na obližnje kopno. Da Canal je ipak uspio uhvatiti jednoga od njih, i to uskoka pod imenom Damjan, rodom iz Istre, a nastanjena na Punti Pašmana. On je mnogo muke zadavao Mlečanima osobito u Istri i u okolici Zadra, pa su ga zbog njegove velike aktivnosti nazvali lupežom i banditom. Da Canal ga je odmah osudio na 20 godina prisilnog veslanja na galiji (LJUBIĆ, 1880.; FILIPI, 1964.).

Već u prvoj godini Ciparskog rata (1570.-1573.) na zadarskom je kopnu ratovalo 15.000 turskih vojnika koji su prodirali sve do zidina grada Zadra, opustošili sve Kotare, porušili između ostalog i svih 7 naselja od Bibinja do Pakoštana, a pučanstvo se razbježalo ponajviše na obližnje otoke. Narod ovog kraja ostao je neopskrbljen, zavladała su glad, kuga i pljačka stoke pa i na otocima (FILIPI, 1972.). Nije bio pošteđen ni otok Žut, zbog čega su bili oštećeni i vlasnik i njegovi pastiri. Već tijekom prve godine Ciparskog rata sasvim je nestalo blaga s o. Žuta, pa je na zahtjev Civalelija pred zadarskim knezom Hektorom Tronom (*Ettore Tron*) pastir Nikola Bedričević iz Sv. Filipa i Jakova posvjedočio da je u kućama Ive Radića, Nikole Duzičića i Grge Jurinovića u Tkonu vidio pune škrinje i vreće osoljenog mesa ovaca i koza oduzetih prošlih dana Civaleliju na

²⁷ DAZd, Odjel sv. Kuzme i Damjana br. 201, *Manoscritti originali e din copia della'Abbazia di Rogovo dei secoli XI-XVIII*.

²⁸ ZKZd, Rukopisi, br. 15209. Ms. 262, str. 34.

²⁹ ZKZd, Rukopisi, br. 15304. Ms. 335, str. 5.

³⁰ Isto, str. 13

"*scoglio Zuth*". Oduzeli su mu ne samo stoku nego i druge vrijedne predmete, koji su valjda pripadali pastirima.³¹

Tadašnje pustošenje ovog otoka još bolje osvjetljuje molba Jerolima Civalelija od 9. veljače 1572., kojom je zatražio neka mu se zbog zasluga učinjenih Republici u doba Ciparskog rata dodijeli kao *livel*, tj. kao stalno leno, zapadna polovica otoka Kornata ("*Torretta ponental*"). Kao razlog naveo je i goleme štete koje su mu nanesene u ovom ratu. "Osim što sam izgubio sve posjede koje sam imao na kopnu zločinci su mi opustošili i sav o. Žut, iščupali vinograde, posjekli stabla i odnijeli više od 700 glava blaga, koje sam imao na tom otoku, a k tome još 500 drugih koje su mi oduzeli ljudi s neprijateljskih brodova i ostali zločinci". Glavni namjesnik Giacomo Foscarini ustanovio je nakon provedenog uviđaja da su razlozi navedeni u molbi istiniti, pa je njegovoj molbi udovoljio.³²

Iz navedenoga je razvidno da je već u početku Ciparskog rata o. Žut opustio, da je ostao bez pastira, stoke, loza i maslina, da su to mogli učiniti prebjezi iz nužde ili možda osobni neprijatelji, koji su se u općem ratnom metežu Civaleliju osvetili. Ostaje upitno jesu li to mogli učiniti i sami pojedini pastiri, jer su članovi obitelji Civaleli i s pastirima imali sporove i vodili parnice.

Prvi poznati spomen žutskog vinogradarstva i ujedno poljodjelstva, izuzevši navode iz Civalelijeve molbe prema kojima su mu na Žutu vinogradi iščupani, nalazi se u spisu iz 1596. godine, tj. 23 godine poslije Ciparskog rata. Te su godine Ante Tamfara i Margarita Delegio obrađivali na Civalelijevoj zemlji na o. Žutu vinograd ("*... una vigna posta in loco chiamato Zut.*").³³ Možda su to bili pastiri koji su za Civalelija i zasadili vinograd.

Samo dvije godine kasnije došlo je između vlasnika otoka i njegovih pastira do spora. Na tužbu Donata Civalelija zadarski knez M. Vizzamano 1598. g. naređuje pastirima unajmljenima s otoka Murtera, Juri Skračiću i Anti Sladinu da uz prijetnju kazne od 100 dukata ne smiju guliti loze koje je on na Žutu zasadio, a koje je prošlih godina obrađivao Šime Antonina iz Žmana.³⁴ Između vlasnika i njegovih pastira odnosi su, dakle, bili zategnuti i namjerno su mu pravili štetu.

U Civalelijevu kućnom arhivu navodi se 1626. godine posjed "*di Zunchio con li suoi scogli a quello pertinenti*",³⁵ iz čega je razvidno da su se s otokom Žutom unajmljivali i otočići koji mu pripadaju. U spisu iz 1643. ponavlja se isto.³⁶

U razdoblju između Ciparskog i Kandijskog rata (1573.-1645.) na zadarskom su kopnu česti lokalni sukobi Osmanlija i mletačkih podanika, otimačine i prebjezi naroda s teritorija pod turskom upravom na teritorij pod mletačkom i sl. Česti su bili i pljačkaški upadi. Jedna otimačina stoke dogodila se 1636. godine i na o. Žutu, o čemu je svjedočio pred mletačkim vlastima u Zadru Civalelijev pastir Mate Čabrulić rodom iz Žmana, a na zahtjev oštećenog Civalelija s izjavom: "Dok su 10. listopada moji pastiri čuvali stado na o. Žut (*Zunchio*) doplovila je jedna lađa s 5 ljudi koji su se predvečer iskrcali na otok. Jedan od njih srednjeg stasa, plave brade, uhvatio je i zadržao pastira, a ostala četvorica

³¹ DAZd, Zadarski knez Ettore Tron (1569.-1571.) I. od 4. X. 1571.

³² ZKZd, Rukopisi, br. 15305., Ms. 335, str. 18.

³³ DAZd, Zadarski knez Filippo Bon (1594.-1596.), sv. III, str. 38.

³⁴ DAZd, Zadarski knez Michele Vizzamano (1697.-1699.) sv. jedini, 292.

³⁵ ZKZd, Rukopisi, br. 15504, Ms. 335, fascikl bez paginacije.

³⁶ Isto.

uzeše silom iz Civalelijeva stada 10 ovaca od mlijeka i jednog kozlića, ukrcaše ih u lađu i motrili smo kako su otplovili prema o. Vrgadi. Očevici s Vrgade nam rekoše da su pošli prema Tisnomu murterskomu, a odatle kako smo doznali za Vodice. Smatrajući da su to bili lupeži, sutradan sam se prebacio na o. Murter te sam poslao u Vodice Matešu Meštrovca iz Tisna neka ispita ovaj slučaj. Kad je trojicu osumnjičenih ispitivao i tražio od njih da se zakunu, oni su sve nijekali, i nisu se htjeli zakleti, dapače su Mateši zaprijetili životom i potjerali ga". Čabrulić je završio svoj iskaz izjavom da su mu ovi isti ljudi već odnijeli 40 glava blaga s o. Žuta.³⁷

Oko pojedinih prava nad otokom je dolazilo do sporova ne samo između vlasnika i pastira ili kmetova nego i između pojedinih članova obitelji Civaleli koji su se međusobno sporili oko vlasništva nad o. Žutom i zapadnim Kornatom. Tako je 1641. godine generalni providur A. Priuli, na zahtjev Donata Civalelija i braće, naredio pastirima Marije Civaleli, Anti Čabruliću na zapadnoj polovici Kornata i Grgi Čabruliću na o. Žutu, da ne smiju spomenutoj Mariji davati sir, janjad i plodove, nego sve to kao i novac držati kod njih kao i do sada.³⁸

Podatak da su J. Grisogono i F. Bartolačić (Bartolazzi), 24. travnja 1662 dopustili G. Šikiću iz Murtera ispašu 155 glava blaga na Žutu, upućuje da su možda ovi podnajmitelji u ratnim prilikama omogućili ispašu i drugima na dijelu Žuta.³⁹

Oštećivanje kultura i maltretiranje pastira događalo se na području Kornata i u sljedećim desetljećima, tako da su pastiri uvijek živjeli u strahu. Stoga nije bez razloga što je glavni namjesnik (generalni providur) Petar Civran 9. veljače 1674. zabranio plovidbu uz rt Opat i bilo kakvo oštećivanje tamošnjih vinograda te napade na pastire, uz prijetnju kazne od 100 dukata. Napadači su, dakle, ulazili u Donje Kornate prolazom između rta Opat i o. Smokvice (KULUŠIĆ, 1965.).

Plemić Donat Civaleli iznajmio je 11. srpnja 1700. na 10 godina braći don Domeniku i Marku Beliću iz Betine dva dijela o. Žuta s pripadajućim otočićima, uz godišnju naplatu od 200 srebrnih dukata. Taj je najam, međutim završio 11. veljače 1706. Osim navedenih dvaju dijelova postojao je još koji dio, što znači da je Žut iznajmljivan na više dijelova i većem broju pastira.⁴⁰

I nadalje traje napetost između vlasnika otoka i unajmitelja. Tome Civaleli je g. 1702. došao u sukob sa svojim pastirom Antom Antoninom iz Žmana radi blaga na o. Žutu. Civaleli je pred zadarskim knezom F. Semitecolom tvrdio da je Šimi Antonini, ocu spomenutog Ante prošle godine predao 27 ovaca, 27 ovnova, 15 koza i 2 jarca, ukupno 71 glava blaga. Međutim, Ante tvrdi i kune se pred rakom sv. Šime u Zadru, da je njegov otac primio samo 12 ovaca, 4 ovna, 15 koza i 2 jarca, svega samo 33 glava blaga. Spor je, kako izgleda, završio u Civalelijevu korist.⁴¹

Poslije smrti (1713.) zadnjega muškog člana zadarskih Civalelijevih, skradinskog biskupa Grgura Civalelija,⁴² među baštinicima su zaredale svađe i duge

³⁷ Isto.

³⁸ ZKZd, br. 15306, Ms. 219, str. 38.

³⁹ KULUŠIĆ, S., 2000./2001., 98; prema DAZd, Spisi zadarskih bilježnika (dalje SZB), F. Cossini (1656.-1679.) sv. 2. B.

⁴⁰ ZKZd, Rukopisi, br. 15237, Ms. 297.

⁴¹ DAZd, Zadarski knez Francesco Semitecolo (1701.-1704.), sv. I, 14.

⁴² Grgur Civalelli bio je biskup u Skradinu od 1699.-1713. koje godine je umro u Šibeniku, Bianchi, 1879., I, 216.

parnice. Imanje je prešlo na rodbinu po ženskoj lozi, a upleću se i drugi, te nastaju žestoke napetosti. Tako godine 1715. odvjetnik dr. Vicko (Vicenco) Dominis, zastupnik zadarskog arhidakona Jerolima, naređuje sucima Betine i Murtera neka obavijeste braću Magazin, unajmitelje pašnjaka i o. Žuta (*Xunchio*), da s njima u društvu smiju biti samo Ante Ladin i Tome Skračić, te da ne smiju smatrati vlasnikom pašnjaka i otoka nikoga osim spomenutog Dominisa, odnosno njegova štićenika arhidakona Jerolima,⁴³ premda su postojale nasljednice po ženskoj liniji. Naime, krajem iste (1715.) godine nastao je spor između baštinitica zadnjega muškog potomka porodice Grgura Civalerija Magdalene ud. Donata Civalerija i njezine kćerke Marije Civaleri, s jedne, i spomenutog dr. Vicenca Dominisa kao zastupnika svog brata arhidakona Jerolima, s druge strane, zbog nasljedstva pa i radi vlasništva nad otocima i pašnjacima Žuta ("*... delli pascoli e scogli de Zunchio*", odn. "*...delli scogli e pascoli di Zunchio*"),⁴⁴ što uključuje sve otočiće žutske, a vjerojatno i sitske otočke skupine. Treba navesti i to da su nasljednice Civalerija, očigledno nešto prije, 20. srpnja 1715., objavile prodaju pašnjaka Žuta za 35.103 lire.⁴⁵ Također, sljedeće godine, 1. lipnja 1716., M. Andreis iznajmljuje Žut na deset godina M. Belanu i M. Sladinu iz Betine za 2.600 lira godišnje.⁴⁶ Sestre Civaleri daju u zakup na tri godine svoj dio otoka Žuta Murterinima, zatim 5. rujna 1740. iznajmljuju jedan drugi dio na pet godina također Murterinima za 3.033 lire godišnje.⁴⁷

Obveze pastira prema vlasniku Žuta najbolje objašnjava spis iz 1745. godine. Jakov (Giacomo) Grimaldi kao muž Marije, kćerke pok. Donata Civalerija, baštinitice prema oporuci pok. Grgura skradinskog biskupa, dana 15. lipnja 1745. unajmio je za sljedećih 5 godina Šimi Belinu, Anti Sladinu i Stipi Skirinu iz Betine i Ivi Skračiću iz Murtera "*il scoglio Zunchio o sia Zat*" sa svim pašnjacima, za svotu od 3303 lira. Osim toga, za svaki Božić davat će mu 2 dobra janjca, 2. veljače druga dva, i to debela, i 30 libri sira (oko 15 kg), ako li to ne bi mogli, onda će obvezu podmiriti u novcu računajući za svako janje 10 libra. Od ove svote imaju dr. Vicku Dominisu u Šibeniku dati 2304, a ostatak od 730 spomenutom arhidakonu.... Unajmitelji ne smiju krčiti i saditi zemlju, osim uz posebnu dozvolu Grimaldija. Iznimno im je dopušteno obnoviti stare vinograde, i to bez davanja vlasniku, a Grimaldi pridržava pravo da u takvom slučaju dođe na lice mjesta, provjeri površinu i kvalitetu tih starih vinograda, pa se tek onda može početi radom. Unajmiteljima je zabranjeno da sijeku drva za prodaju ili izvoz s otoka, već jedino za osobne potrebe pastira, a pravo sječe pridržava isključivo vlasnik.⁴⁸

Slično je zabilježio i državni bilježnik, 25. lipnja 1745., u spisu u kojem stoji da su nasljednici Civaleri iznajmili "Žut za 3.333 lire godišnje seljacima iz Betine s tim da oni moraju podmiriti davanja državi".⁴⁹ Nasljednici Civalerijevih, "Grimaldi, Pasquali i Sanfer iznajmljuju 9. travnja 1750. Žut Murterinima za 3.203 lire godišnje uz uvjet da podmire troškove podavanja državi".⁵⁰

⁴³ ZKZd, Rukopisi, br. 15227, Ms. 287, bez paginacije.

⁴⁴ ZKZd, Rukopisi, br. 15, 237. Ms. 297, bez paginacije.

⁴⁵ KULUŠIĆ, S., 2000./2001., 98; prema DAZd, SZB, Roduleo (1701.-1721.) sv. 75 B.

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ KULUŠIĆ, S., 2000./2001., 98; prema DAZd, SZB, A. Querini (1722.-1746.), 57B, 461/VI, sv. 81.

⁴⁸ Kao u bilj. 6.

⁴⁹ KULUŠIĆ, S., 2000./2001., 98; prema DAZd, SZB, T. Bonicelli (1717.-1746.), 52B, sv. 25.

⁵⁰ KULUŠIĆ, S., 2000./2001., 98, 99; prema DAZd, SZB, N. Bonicelli (1735.-1780.), 52B, sv. 81.

Nasljednici obitelji Civaleli 12. siječnja 1767. iznajmljuju na 12 godina otok Žut A. Jelinu iz Murtera za 2.483 lire godišnje, bez otoka Sita koji je iznajmljen J. Marušiću, također iz Murtera, s tim da mu je zabranjena sječa drva za prodaju. Iste godine, 14. srpnja, nastoje utjerati dug od nekih Murterina i Betinjana od 7.893 lire za neplaćenih 8 rata po 986 lira.⁵¹

Poslije spomenute 1767. godine nekoliko desetljeća nedostaju podatci o o. Žutu, ali 79 godina kasnije, na katastarskom planu k.o. Sali iz 1824. godine, kao vlasnici o. Žuta, Sita, Ščitne, Kurbe M., Glavoča i svih otočića na tom području ubilježeni su Božo (Natale) i Kristofor Dominis, plemići iz Šibenika. Pretpostavka je da se možda spomenuti odvjetnik dr. Vicko Dominis iz Šibenika poslije smrti Marije, kćerke pok. Donata Civalelija, i šticienika arhiđakona Jerolima, nekom pravnom kombinacijom od zastupnika pretvorio u vlasnika. Prema navedenom katastarskom planu pastiri-kmetovi vlasnika Bože i Kristofora Dominisa bili su: na poluotoku Struncu Jelić, a u Pristaništu dvije obitelji Ježina i pet obitelji Mudronja svi iz Murtera (KULUŠIĆ, 1965.). Tada su na o. Žutu obrađene površine bile uglavnom na 4 položaja i to u trokutu između Strunca, Pristaništa i Polja. Najveći dio bio je neposredno južno od Pristaništa nešto podalje od mora, drugi i treći na položajima Polje i Grbe, a četvrti u uvali Strunac. Malene ograde bile su u Pinizeliću i u uvali Sabuni. Postojala je tada i Stara ograda u Pinizeliću, ali nije ubilježena jer su valjda bile propale masline.⁵²

Zbog malih prihoda i sve većeg broja zainteresiranih uskoro je vlasnik počeo prodavati ove otoke. Najprije je ugovorom od 11. X. 1851. Jere Dominis pok. Vicka iz Šibenika prodao bilježniku Frederiku Anti Galvaniju za 912 forinta dva otočića "*Scito et Ive*", koji su imali oko 1958 gonjaja zemlje, a držao ih "na kmetstvo Andrija Kovačev pok. Ante iz Murtera" (STOŠIĆ, 1941.).⁵³ *Scito* se zacijelo odnosi na otok Sit, a riječ *Ive* ili je krivo napisana ili krivo pročitana, jer to ime među kornatskim otočićima ne postoji.

Također je 5. lipnja 1885. prodan i otok Žut s njegovim otočićima murterskim obiteljima. S. Kulušić (1965.) o tome donosi sljedeće:⁵⁴

"Ovim ugovorom podijeljen je otok Žut s otočićima: Aba, Dinarići, Ravna Sika, Babuljaš M., Munjak, Bisaga V., Bisaga M., Gustac, Tovarnjak, Maslinjak, Did, Baba, Rončić, Kurba, Božičnjak, Skala V., Skala M., Pinizelić i Golubovac na 8 dijelova i to:

1. Jelić Mate pok. Pere dobio je obrađive zemlje na 10 mjesta u 23 čestice, svega 78.989 m²
2. Jelić Ante, Šime i Marko pok. Frane na 10 mjesta u 12 čestica svega 56.727 m².
3. Jelić Tome i Pere pod. Andrije na 10 mjesta u 24 čestice, ukupno 48.576 m²
4. Jelić Ante pok. Jakova na 8 mjesta u 15 čestica (42.021 m²)
5. Ježina Ante pok. Mate na 8 mjesta u 17 čestica (30.404 m²)
6. Ježina Tome i Joso pok. Andrije na 7 mjesta u 10 čestica (24.878 m²)
7. Šikić Mate p. Šime na 7 mjesta u 8 čestica (21.155 m²)
8. Jelić Šime pok. Mate (... *oblašćuju Šimu Jelića Matina i činu ga vlasnikom...*) postaje vlasnik: kmetova (kmetija op. p.) Juraga Frane i Jakova p. Ive (16.988 m²), Frane i Vlade p. Dume (2.456 m²), Mudronja Miše p. Ive (2.834 m²), Mudronja Tadije (6.329 m²),

⁵¹ KULUŠIĆ, S., 2000./2001., 99; prema DAZd, SZB, N. Bonicelli (1735.-1780.), B 52, sv. 85.

⁵² DAZd, Katastarski planovi Dalmacije, 1824.-1830., k.o. Sali, br. 578.

⁵³ Za ovu kupoprodaju Kulušić, S., 2000./2001., 106, navodi da su Murterini, Betinjani i Zaglavci zajednički kupili u četiri navrata kornatske otoke, od kojih Sit u prvoj kupnji na naznačeni dan, a ubrzo su slijedile "dilidbe".

⁵⁴ Za ovu kupoprodaju Kulušić, S., 2000./2001., 106, navodi drugi datum, 7. siječnja 1885.

Mudronja Šime i Tome (6.300 m²). Gotovo svi su imali obradivog zemljišta na Sabunima, Grbi, Sruncu, Pristaništu i Bizikovici.

Svaki od njih dobio je po 1/8 pašnjaka ili kako to oni zovu "krša" pod nazivom 1. Radovan, 2. Velevrh, Crnike, Javnjak, 3. Grbe, 4. Polje, Ravne Grbe, 5. Gubavac Poljac, 6. Golubovac, 7. Tvrdomješnjak, 8. Krbar.

Između ostalog je zaključeno: da u slučaju potrebe mogu doći napajati stoku na posjed Ježina A. nazvan Radovan ili vodu izvoziti brodovima, da će u roku od 5 godina biti izgrađeni zidovi u visini od 5 nog (oko 1,5 m), da stoka ne pravi štete. Ugovor je potpisalo 13 svjedoka ili dobrih ljudi (KULUŠIĆ, 1965.).

Nakon navedene kupnje, otok Žut, dotada jedinstveni pašnjak s malim obradivim posjedima, dijeli se na desetak posjeda razdijeljenih suhozidima, a kasnije se dijeljenje nastavlja na nekoliko desetaka čestica što bitno mijenja starija obilježja kultiviranog krajobraza.⁵⁵

Stanovi i pristaništa

Drevni stanovnici o. Žuta boravili su u suhozidinskim kućicama pretežno u predjelu Pinizelića, Bizikovice i Pod Ražanj, tj. na sjeverozapadnom kraju otoka, jer se tamo nalazilo nekoliko lokava i zaslanjenih (bočatnih) voda, a voda je glavni preduvjet ljudskog života. Boravili su podalje od mora radi obrane od gusara. Pastirska skloništa imali su i uzduž cijelog otoka većinom zaklonjena u zavjetrini brda, kao što su Tvrdomješnjak, Kućice, Grbe, Murovnjak itd. Naziv brda Kućice očito dolazi od ovih jednostavnih skloništa. Pastirska tradicija od vremena Liburna i rimske uprave nastavlja se i u srednjem vijeku, a na temelju ulomaka keramike zaključuje se da su u drugoj polovici 15. st. kmetovi-pastiri boravili i u istočnom dijelu maslinika u Pinizelu, gdje se još vide obrisu njihovih kućica.

Na katastarskom planu k.o. Sali iz 1824. godine na o. Žutu ubilježene su samo 4 kućice, i to dvije pokraj puteljka između ograde Grbe i Polje, treća na Sruncu pri zapadnom dijelu ograde oko 160 m od mora i četvrta oko 130 m istočno uvale Pristanišća.⁵⁶ Primitivni pastirski kućerci u suho po uzvisinama na tom planu nisu označeni.

Budući da je Žut sa sjeverne strane veoma razveden, a padine otočnog hrpta su blaže, na toj se strani nalazi glavnina obrađenih površina. Tamo se od 95 kućica i 14 pristana, koliko ih je 1975. bilo na otoku, nalazilo 83 s 11 malih pristana, a 12 stanova i 3 pristana na drugoj, južnoj strani, strmijoj, manje razvedenoj i gotovo uopće neobrađenoj strani. Godine 1824. bila su tek 4 stana (3 u Ježinovom stanu i 1 u Kovačevom stanu) i 3 mala pristana. Glavnina kasnijih stanova podignuta je poslije 1885. godine nakon što su Murterini, kupili otok, i kada je počelo natjecanje tko će iskrčiti veću površinu i zasaditi što veći broj maslina, smokava i loza. Danas je glavnina ovih stanova osuvremenjena i služi tek dijelom za sezonske radove u maslinama i za ribanje, a dijelom i za odmor članova obitelji te iznajmljivanje turistima.

⁵⁵ Vidi opširnije: KULUŠIĆ, 2000./2001., 105-108

⁵⁶ Isto. Za isto KULUŠIĆ, 2000./2001., 103, iščitava tri objekta, "u Sruncu 1, na Grbi 1 i Pristaništu 1.

Ovdje se daju osnovni podatci o skupinama objekata na otoku zatečenih 1975., koje uglavnom koriste 4 najpogodnije veće uvale otoka, a to su:

1. Pinizelić s Donjim Pinizelićem (Kulušićev stan) i Gornjim Pinizelićem (Burtina) s ukupno 8 (1979. već 10) kućica.
2. Bizikovica (uvala i maslinik) s 10 nastambi.
3. Žutska uvala sa skupinama kućica u predjelima: Pod Ražanj (Mudronjin stan, 3 kućice), Papeži ili Golubovac (8 kućica), Žešnja ili Žečnja Zmorašnja (Jelićev stan, 4 kućice), Žešnja (Žečnja) Južna (3 kućice), Sarušćica (2 stana), Strunac (4 kućice), Prisliga ili Bočić Strunca (1 stan) i Punta Strunca (1). Ukupno 25 nastambi.
4. Uvala Hiljača sa skupinama: Sabuni (Juragića stan, 5 kućica), Dragišina (6 kućica), Hiljača (5 kućica) i Pristanišće (24 kućica). Ukupno 40 kućica.

Donose se i podatci i o ostalim stanovima kao: Kovačev stan, Jelićev stan, Ježinov stan i istočnim predjelima otoka, kao i o stanu u uvali Pivčenoj. Jasno je da su svi stanovi i pristaništa podignuti radi obradivih površina, uglavnom maslinika, pa su vlasnici kućica ujedno i vlasnici neke od obrađenih površina u neposrednoj blizini.

Pinizelić (Pinizel, Pinazel, Pinazelić) dijeli se na **Donji Pinizelić ili Kulušićev stan** i **Gornji Pinizelić ili Burtinu**, koji su međusobno udaljeni oko 400 m. U Donjem Pinizeliću nalaze se uz more tri kućice s dvije cisternice. Vlasnici: Kulušić Jakov p. Jose, Kulušić Ante p. Jose i Skračić Kreše p. Ante, sva trojica iz Murtera. Na južnoj strani ove uvalice podignuta je do 1975. jedina vikendica na o. Žutu. Vlasnik je prof. Tome Ivičević podrijetlom iz Visa, a nastanjen u Zadru. Kućica je opskrbljena i cisternicom. Pred kućicama je maleno pristanište za 6 brodića, a dubina 0,50-1,20 m. U Gornjem Pinizeliću nalaze se također 3 kućice s dvije gusternice. Vlasnici: Vjekoslav Magazin, Luce Burtina udova i Tome Magazin p. Klementa, svi iz Betine. Ispred Magazinove kućice maleno je pristanište gdje se mogu skloniti 4 brodice na dubini od 0,7-1,7 m. Još je jedan objekt zapadno od vrha Vela Brodarska (115 m) oko 500 m istočno od Gornjeg Pinizelića u tamošnjem masliniku.

Između Donjeg i Gornjeg Pinizelića vidi se pod morem maleno porušeno pristanište iz vremena kad još nisu postojali spomenuti stanovi ni njihovi mulići, a služilo je ljudima koji su stanovali podalje od obale. Naime, u istočnom dijelu tzv. Stare ograde, u mociri dugoj oko 50, a širokoj oko 5 m, jasno se vide ostatci 7 kućica u suho veličine oko 3 m x 2 m. Prema ulomcima gravirane keramike koji su tu nađeni, može se sa sigurnošću zaključiti da su tu živjeli ljudi u drugoj polovici 15. st.⁵⁷

Oko 200 m istočno od kućica u Donjem Pinizeliću uzdiže se brežuljak zvan Gomilica (31 m). Na njemu je liburnski tumulus veličine 10 m x 8 m, visine oko 1 m, u kojem je oko 1960. godine Tomislav Kulušić Joakimov otkopao grob položen u smjeru istok-zapad, omeđen sa 4 okomite ploče položene "na nož", pokriven velikom pločom od koje se još vidi komad veličine 80 cm x 60 cm. U grobu su nađene ljudske kosti, a na gomili su nađena 2 ulomka rimskog posuđa.⁵⁸ Joakim Kulušić je oko 100 m sjeverno od otočića Pinizelića u mreži digao cijelu rimsku žaru, ali mu je upala u more.

Prema tradiciji, na lokvi u uvalici Donjeg Pinizelića napajalo se za velikih suša blago cijelog otoka. U mociri pokraj lokve nađena su i 2 ulomka rimskih posuda.⁵⁹ Dalje u smjeru istoka, kod bočate vode među maslinama oko 100 m od mora, u odronjenom

⁵⁷ Autor je u obilasku 1964. godine tako zaključio na temelju keramike koja se izrađivala pol. 15. st.

⁵⁸ Uočio autor pri obilasku 1964.

⁵⁹ Isto.

materijalu u pravcu mora nađena su tri ulomka rimskih posuda.⁶⁰ Osim toga, spomenute pojave vode na rtu Cvitkovcu omogućavale su i na tom dijelu otoka obitavanje ljudi u prošlosti.

Budući da se razina Jadrana posljednja dva tisućljeća izdigla za oko 2 m, a između otočića Pinizelića i o. Žuta je udaljenost oko 120 m, a dubina oko 1,7 m, zacijelo je o. Pinizelić do ranoga srednjeg vijeka mogao biti poluotočić, tj. sastavni dio o. Žuta, te je ova uvala bila još bolje zaštićena od bure nego danas. Naziv Pinizel vrlo vjerojatno potječe od lat. riječi *peninsula* = *poluotok*.⁶¹ Poluotočić, a kasnije otočić, prvotno se nazivao Pinizel, što potvrđuje i već spomenuti spis iz g. 1641., kad se nazivao *Penezel*,⁶² a njegov deminutiv Pinizelić pojavio se kasnije.

Bizikovica (Vodopije) skup je od 10 kućica nanizanih oko istoimene uvale koja se nalazi oko 1,5 km istočno od Gornjeg Pinizelića. Vlasnici stanova bili su 1975. Ante Vodopija, Krste Vodopija, Pere Vodopija, Miro Pleslić, Ante Markov, Šime Markov, Joso Markov, Marko Markov, Stipan Markov i Ante Juraga svi iz Murtera. Četiri su stana opskrbljena cisternicom, a mali pristani mogu zaštititi 6 brodice na dubini od 0,3-1,4 m. Svi stanari posjeduju i maslinike, pa su neki objekti u njima, podalje od obale, a stoku su držale tada samo tri obitelji, ukupno oko 80 ovaca, bez koza. U Bizikovici su za vrijeme Drugoga svjetskog rata talijanski vojnici zapalili sve kućice, tri su izgorjele sasvim, a ostale su ostale natkrite jer su im krovovi od cementa.

Pod Ražanj (ili Mudronjin stan, prije Ježinin stan) nalazi se u sjeverozapadnom dijelu velike Luke Žut, na sjevernoj strani uvalice Podražanj, oko 500 m jugoistočno od Bizikovice. Ime je nastalo po obližnjem brdu i vrhu Ražanj (74 m). Tu su 2 kućice s 2 cisterne (do 1979. izgrađena je još jedna nova zgrada). Vlasnici su 1975. bili: Federik Mudronja i Mate Mudronja iz Murtera. Pred stanovima je mali pristan za 3 brodice na dubini od 0,50-2 m. Pred Drugi svjetski rat bila je tu samo jedna kućica podignuta 1910. godine, a zapaljena 1943. od talijanskih vojnika, koji su usput otuđili bačvu od 200 l ulja i sve što je bilo vrjednije.

Kad je Federik Mudronja oko 1910. krčio Mladu ogradu, raskopao je i gomilu veličine 5 m x 6 m, i našao očito liburnski grob orijentiran istok-zapad s okomitim bočnim pločama položenim "na nož", a u grobu kosti bez posuda. U blizini se nalazi još jedna slična gomila. I pred Starom ogradom uz obalu, u kojoj je i pojava bočate vode, u moru na dubini od oko 4 m, a od kopna 7-8 m vide se komadi posuda, po čemu bi se reklo da je zdenac veoma star i da su pastiri čak od vremena predantike, možda i iz drugih predjela Žuta, mogli odatle odvoziti vodu.

Golubovac (ili Papeži, Papeše, Papeši) nalazi se u zapadnom dijelu Luke Žut, uz uvalu Golubovac, oko 500 m južno od Pod Ražanj. Leži u podnožju brda Golubovac (106 m) i uz istoimenu uvalu, po kojima je dobilo i ime. Tu je 7 kućica sa 4 cisterne, a pred njima mali zaklon za 4 brodice na dubini od 0,50-2 m. Kućice su u Drugom svjetskom ratu partizanima služile za spremišta, pa su im u jednoj prilici njemački vojnici s mulića odnijeli 8 bačava nafte. I na brdu Golubovcu je 1 stan s gusternicom u kojoj su partizani držali živežne namirnice. Vlasnici kućica u Golubovcu su 1975. bili Mladenko

⁶⁰ Isto.

⁶¹ P. SKOK, 1950., 132, međutim, pretpostavlja da dolazi od romanskog deminutiva na *-icellus* od *pina* = pero, s usporedbom hrvatskih ekvivalenata Perna i Pernastica; navodi na možebitnu povezanost s pojavama školjke *Pina nobilis*, periska.

⁶² ZKZd, Rukopisi, br. 15237, Ms. 297.

Mudronja, Zvone Jelić, Šare Papeša, Krste Papeša, Milan Papeša, Kreše Papeša, i Pere Papeša svi iz Murtera. Naziv Papeži na kartama dolazi od najučestalijeg prezimena Papeša.

Žečnja (Žešnja) Zmorašnja (Jelićev stan) nalazi se u središnjem dijelu Luke Žut, u dnu uvalice Žečnja zmorašnja, oko 1 km istočno od brda Travanj (156 m). Imala je 2 stana s jednom cisternicom. Vlasnici su 1975. bili Ive Mudronja i Miho Mudronja iz Murtera. Maleno pristanište može primiti 2 brodice na dubini od 0,50-2 m. Podalje od obale, oko 400 m jugoistočno, postoje još dvije kućice s jednom cisternicom. Vlasnici su 1975. bili: Kreše Jelić i Branko Jelić iz Murtera.

Žečnja (Žešnja) Južna nalazi se također u središnjem dijelu Luke Žut u istoimenoj uvali oko 400 m jugoistočno od Žečnje Zmorašnje. Imala je 1975. jednu kućicu uz obalu s cisternicom, u vlasništvu Ljube Jelića iz Murtera. Ispred je maleno pristanište za 2 brodice na dubini od 1-2,50 m. Oko 150 m južno u dragi na padini Ravne Grbe nalazi se još jedan stan do kojeg vodi puteljak, a dalje putem ubrdo još oko 500 m prema JI i drugi.

Sarušćica (Sarušćica, Vodopijin stan) leži u istoimenoj uvali u istočnom dijelu Luke Žut oko 1.200 m istočno od Žešnje Južne. Tu su 1975. bila 2 stana s 2 cisterne, vlasništvo Ante Vodopije i Jure Vodopije iz Murtera, te ostaci još dvaju stanova. Pred nastambama je pristanište za 3 brodice, dubine 1-2,5 m. U Sarušćici su prilikom racije u Drugom svjetskom ratu talijanski vojnici pogubili 4 osobe: Ljubu Vodopiju, njegovu ženu Evu i 2 sina, Dragula i Baru. Zapalili su 4 kućice i odvezli jedan brod. Partizani su tu boravili samo privremeno.

Strunac (Jelići) nalazi se oko 300 m sjeverno od uvalice Šarušćica u Žutskoj uvali. Tu su 1975. bile 4 kućice s 3 cisterne, a pred njima pristanište za 3 brodice, dubine 1-2 m. Vlasnici su bili: Ljubo Jelić, Tome Jelić, Branko Jelić i Augustin Kožulić iz Murtera.

Prisliga (ili Bočić Strunac) nalazi se oko 600 m sjeverno od Strunca. Tu je 1975. bila samo jedna kućica s cisternicom bez pristaništa, u vlasništvu Brigitte Mudronja ud. Nikole iz Murtera. Na samom rtu Strunca je kućica bez krova s cisternicom.

Sabuni (Juragića Stan, Juragići) u istoimenoj uvalici unutar uvale Hiljača su smješteni u njezinu sjeverozapadnom dijelu, oko 500 m jugoistočno od uvale Strunca. U uvalici je bilo 1975. godine 5 stanova sa 4 gusternice, a vlasnici su bili Joso Juraga p. Frane, Vjekoslav Juraga p. Roka, Nikola Juraga p. Šime, Branko Juraga p. Jakova i Nikola Juraga p. Ive, svi iz Murtera. Pred kućicama je mali pristan s dubinama od 2 m za 6 brodica.

Dragišina je smještena u istoimenoj uvalici, u središnjem dijelu u. Hiljače, 400 m južno od Sabuna, a oko 800 m jugoistočno od uvale Strunac. Tu su bila 1975. godine 4 stana s 5 cisterne. Vlasnici su bili Kreše Šikić p. Konstantina, Šime Šikić p. Ive, Stipe Jelić p. Frane, Zlatko Jelić i Mirko Jelić. Pred kućicama je pristan za 4 brodice, dubine od oko 2 m.

Hiljača je uvalica 400 m južno od Dragišine, a samo 200 m sjeverozapadno od Pristanišća u južnom dijelu velike uvale koja po njoj nosi ime. Tu je bilo 1975. godine 5 kućica sa 4 cisterne. Vlasnici su bili Roko Magazin p. Marka, Božo Magazin p. Jakova, Rudolf Magazin p. Jakova, Šime Mudronja p. Ante i Stipe Mudronja p. Marka. Prva su trojica iz Betine, a ostala dvojica iz Murtera. Nema nikakva zaklona, pa svoje brodice drže u Pristanišću. U Hiljači je nekadašnja općinska uprava Tijesno 1955. počela zidati veliku čatrnju za potrebe pastira, ali nije završena, ostala je bez krova i naplova.

Pristanišće (Pristanište) je najveći skup nastambi na o. Žutu, drugi po broju objekata iza Vrulja (o. Kornat) na kornatskom otočju. Nalazi se u istoimenoj uvalici u južnom dijelu uvale Hiljače. Dok su g. 1896. tu bile samo 4 kućice, 1975. ih je zabilježeno 24 s 8 cisternica. Vlasnici su bili Joso Ježina p. Bare, Ante Ježina, Marko Ježina, Šime Ježina p. Bare, Blaž Ježina p. Bare, Mate Ježina p. Bare, Ante Vodopija, Jakov Markov p. Ive, Ive Markov p. Šime, Šime Markov p. Mihe, Joso Jelić, Bogomil Jelić, Nikola Jelić p. Šime, Nikola Jelić p. Jose, Šime Jelić p. Jose, Ljubo Mudronja p. Marka, Damjan Mudronja p. Marka, Brigita Mudronja ud. Nikole, Roko Mudronja p. Jure, Miho Mudronja p. Ante, Vatroslav Šikić p. Jose, Roko Magazin p. Marka, Božo Magazin p. Jakova. Većina je iz Murtera, a dva posljednja (Magazin) iz Betine. Pred kućicama je prostrano pristanište za oko 20 brodica, dubine 0,50-2 m.

Istočno od brda Grbe (152 m) na položaju Stani s mora se vide zidovi planirane crkvice koju su prije Prvog svjetskog rata g. 1912. počeli graditi vlasnici Žuta, ali se početkom rata prestalo s radom, kasnije je nestalo materijala, i radovi nisu obnovljeni.

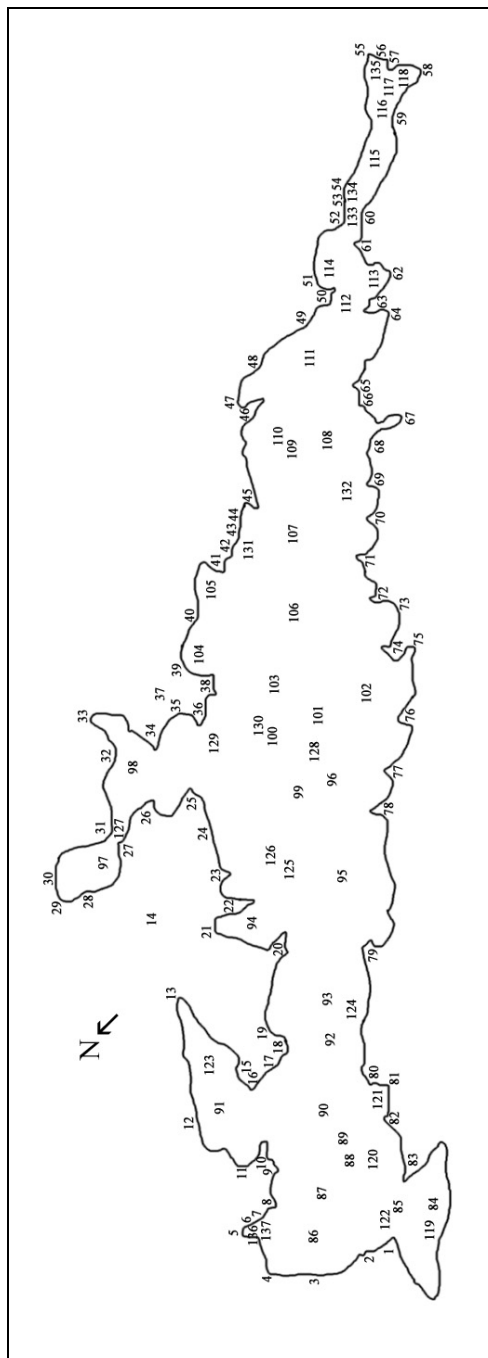
Partizanske jedinice u Drugom svjetskom ratu upotrebljavale su mnoge kućice u Pristanišću za skladišta oružja i hrane i sklanjanje ranjenika. Pri zloglasnim racijama talijanske i njemačke vojske Pristanišće je ostalo netaknuto. Oko g. 1942. jugozapadno od Pristanišća na položaju Polje pao je engleski ratni avion.

Pečena je uvalica koja se nalazi s "gornje" strane o. Žuta, oko 3 km jugoistočno od Pristanišća. Tu je 1975. bio mali zaklon za 2 brodice, dubine 1,50 m, a 400 m podalje na brdu Pivčena (Pečenjak, 104 m) jedan je stan s 2 cisterne za potrebe obrade dijela velikog maslinika na Javnjaku. Vlasnik je tada bio Ante Ježina iz Murtera. U blizini je i **Jelićev stan** sa cisternom, koji se nalazi između brda Lukovnjaka (146 m) i Pivčene (Pečenjaka), također zbog istog maslinika.

Ježinov Stan smješten je s "donje" strane otoka u uvali Podmuravnjak u podnožju brda Muravnjak (108 m). Tu su 1975. bile 4 kućice i 3 cisterne, a pred njima mali zaklon dubine 0,50-2 m, za 4 brodice. Vlasnici su bili Ante Ježina, Miro Ježina, Marko Ježina i Ante Juraga svi iz Murtera.

Kovačev Stan (Kovačeva Kuća) podno Lukovnjaka, oko 1 km JI od u. Jagodnja, također s "donje" strane otoka, ima jedan stan s cisternom i zaklon za 3 brodice dubine 1,5 m. Još je jedan ruševni objekt blizu pristana.

Kovačev Stan (Stan) na Veloj grbi nalazi se posred otoka oko 1 km jugozapadno od Hiljače, i južno od brda Grbe (149 m). Tu je 1975. osim jednog stana Ljuba Kovačeva i Marka Kovačeva iz Murtera također bila i štala sa cisternom u vlasništvu tadašnje Seljačke radne zadruge iz Murtera. Ovi su objekti bili u funkciji obrade maslinika na Grbi. Izlaz na more, osim u Pristanišću, imaju i na "donjoj" strani o. Žuta, u uvali Jagodnja gdje je malo pristanište za 3 brodice, dubine 1,50 m (FILIP, 1972.).

Sl. 2. Obalno nazivlje – Fig. 2 Coastal toponyms: 1. u. Donji Pinizelić (u. Pinizel donji), 2. u. Gornji Pinizelić (u. Pinizel gornji), 3. Gamma, 4. rt (Punta) Kurbara, 5. rt (Punta) Cvitkovac, 6. Site, 7. Bok, 8. Draga Cvitkovac, 9. u. Brodarska, 10. u. Bizikovica, 11. rt Puntica, 12. Za Grušina (Zagrušina), 13. rt Ražanj, 14. Luka Žut (Žutska vala), 15. u. Pod Ražanj (u. Podražanj), 16. u. Zmorašnja vala, 17. Pribočje, 18. u. Golubovac (Papeži), 19. rt Golubovac, 20. u. Žečnja (Žešnja) (zmorašnja), 21. rt Žečnja (Žešnja) (u. Žečnja ili Žešnja južna), 23. u. Babin bok (u. Babini boci), 24. Iznad Bokov, 25. u. Sarušćica, 26. u. Strunac, 27. i 28. u. Bočić Strunca, 29. rt Strunac (rt Strunca), 30. u. Bočje Strunca, 31. u. Bok Prislige, 32. u. Boci, 33. rt Maslinovice (Maslinovica), 34. Sabuni, 35. rt. Dragišina, 36. u. Dragišina, 37. u. Hijača, 38. u. Pristamišće (u. Pristamište), 39. rt. Puntin kod Porta, 40. Podanci, 41. u. Južnja Glavičina, 42. Kanalići, 43. Pasji kraj, 44. u. Kanalić, 45. u. Smokvena, 46. u. Pečena, 47. rt Pečena, 48. Iznad Murovnjaka, 49. u. Platić, 50. u. Kuljkovica (u. Kujkovića), 51. rt Kuljkovica, 52. u. Iznad Prislige, 53. Pečina, 54. rt Pećine, 55. rt Lopatica (rt Radovana), 56. u. Pod Lopaticu, 57. u. Deškomoda, 58. rt Deškomoda, 59. u. Prislige, 60. u. Pod Prisligu, 61. u. Ramešin šker (u. Rametin), 62. rt Smokvene, 63. u. Platić(a) (Vala od Platića), 64. rt Platić(a), 65. u. Podmurovnjak (u. Ježinin porat), 66. u. Duboki kana(l), 67. rt Škrovača, 68. u. Podvršac (u. Vrška, u. Pod Vršak), 69. u. Javnjak (u. Pod Jezero), 70. u. Vela Sepurina, 71. u. Veli Karan (u. Vele Karne, u. Kovačev stan), 72. u. Mali Karan (u. Male Karne), 73. rt Rat, 74. u. Jagodnja, 75. rt. Kosirina (rt Kosir, rt Kosira), 76. Rončevo Gnizdo ili u. Šišnjak, 77. u. Tepli (Topli) bok, 78. u. Tvrdi (Tvrdva vala), 79. u. Maslinovica, 80. u. Bok, 81. rt Puntica, 82. u. Ugljevica, 83. u. Bodovac (u. Južna /uvala).

Imena brda i uzvisina – *Oronyms*: 84. Godovac, 85. Gomilica, 86. Kurbar (Krbar), 87. Brodarska vela i mala (Velika Brodarska, Mala Brodarska), 88. Vrtlac, 89. Ugljevica, 90. Tvrdomošnjak, 91. Ražanj, 92. Golubovac, 93. Travanj, 94. Žešnja (Žečnja), 95. Gubavac, 96. Slavunjak, 97. Strunac (Strunka), 98. Maslinovica, 99. Vršak, 100. Velika Grba, 101. Šišnjak, 102. Pasja glava, 103. Vršić, 104. Glavičina, 105. Južnja Glavičina, 106. Veli (Veliki) Vrh, 107. Lukovnjak, 108. Javnjak, 109. Vršak, 110. Pečenjak (Pivčena), 111. Murovnjak, 112. Platina, 113. Smokvena, 114. Kuljkovica, 115. Radovan, 116. Sridnji vrh Radovana, 117. Stražica, 118. Južnji vrh Radovana.

Imena položaj i ostalih geografskih objekata – *Names of sites and other geographical objects*: 119. Bodovac, 120. Pod Vrtlac, 121. Puntica, 122. Stara ograda, 123. Ražanj, 124. Padrara, 125. Platina, 126. Ravna grba, 127. Prislige, 128. Polje, 129. Tiljače, 130. Stani, 131. Konalići, 132. Jezero, 133. Prislige, 134. Pečina, 135. Lopatica, 136. Vrilo, 137. Lokva.

Osnovna obilježja gospodarstva*Poljoprivreda*

Stočarstvo. Gotovo jedina grana privređivanja na o. Žutu i njegovim otočićima ranijih stoljeća bilo je stočarstvo, a tek u 19. i 20. st. i poljodjelstvo. Iz iskaza tamošnjih pastira doznaje seda na tom otoku ima paše samo za oko 1000 ovaca, a to isto je ustanovio i Kulušić (KULUŠIĆ, 1965.). God. 1551. zadarska plemićka obitelj Civaleli tamo je držala 500, a četiri godine kasnije 450 ovaca i koza. Godine 1714. Civaleli su tamo držali 550 glava sitnog blaga.⁶³ Tijekom Ciparskog rata sa Žuta je odneseno 700 glava blaga, a ljudi s brodova u tom su ratu odnijeli oko 500 komada. Na otoku se nije držalo blago krupnog zuba.

Ovdje se pregledno donose imena pastira o. Žuta koja su, kao i okolna naselja iz kojih su oni bili, navedena prethodno u razmatranju spisa povijesno-geografskog razvoja otoka. Vidljivo je naime da ih je najviše i to podjednako bilo iz Žmana (Dugi Otok) i Betine (o. Murter) a nešto manje iz Murtera (o. Murter). Saljani se ne spominju kao pastiri na o. Žutu, a niti na Kornatskom otočju, jer su bili poglavito poljodjelci i ribari.

God.	Pastir	Mjesto
1596.	Šime Antonina (prije 1598.)	Žman
1598.	Jure Skračić i Ante Sladin	Murter, Betina
1636.	Mate Čabrulić	Žman
1641.	Grgo Čabrulić	Žman
1696.	Don Domenik Belić i Marko Belić, braća	Betina
1701.	Šime Antonina	Žman
1702.	Ante Antonina	Žman
1715.	Braća Magazin i pomoćnici Ante Ladin i Tome Skračić	Betina, Murter
1745.	Šime Belin, Ante Sladin, Stipe Skirin; Ive Skračić	Betina, Murter
1824.	Jelić, Ježina, Mudronja	Murter

Dva su prezimena za koja u spisima nije naznačeno odakle su, a to su Skračić i Sladin (br. 2). Za prvoga je ipak razvidno da je iz Murtera (STOŠIĆ, 1941.), za drugoga da je iz Betine, a i Magazin (br. 8) je iz Betine. Ladin je vjerojatno isto što i Sladin ili Radin koji su prema Stošiću g. 1678. prebivali u Betini. Iste je godine u Betini postojalo i pleme Magazin (STOŠIĆ, 1941.). Mjesto prezimena Skirin zasad je nepoznato.

Danas otok Žut raspolaže s oko 13,3 km² pašnjačkih površina, što čini 90,10% površine otoka.⁶⁴ To su oskudne kamenjare nastale kao posljedica devastacije autohtonoga biljnog pokrova u stoljetnoj sitnostočarskoj ekonomiji koja je uvjetovala nastanak specifičnoga kulturnog krajobraza.

Po nalogu Oblasnoga narodnog odbora za Dalmaciju od 16. rujna 1947., profesor Sveučilišta u Zagrebu dr. Albert Ogrizek, stručnjak za stočarstvo, s ekipom od 4

⁶³ Podatak u rukopisu A. R. Filipija s naznakom "fond Civaleli" DAZd, ali bez specifikacije.

⁶⁴ Izračunato prema katastarskim podatcima koje donosi KULUŠIĆ, 1965.

stručnjaka proučavao je stočarstvo Kornatskih otoka. U Salima im se pridružio saljski ovčar Nikola Finka i otplovili su na o. Žut u uvalu Bizikovica gdje su pregledali stado Ljube Jelića od 45 ovaca i njegov pašnjak na obližnjem brdu Tvrdomješnjaku (163 m). O tome je objelodanjen prikaz iz kojega se iznose važniji podatci (OGRIZEK, 1947.).

Nedaleko od vrlo skromnog stana Ljube Jelića u Bizikovici posjetili su ovčji tor u suhozidu veličine 8 m x 3,5 m podijeljen zidom na dva jednaka dijela, jedan otkriveni i drugi natkriveni. Kod ulaznih vrata nalazi se kamen na kojemu sjedi mužač. Ispred tora je korito-napojalište od cementa. Ovce se napajaju na lokvama ili kamenicama, a za ljetne suše vodu dovoze barkama. Prije Drugoga svjetskog rata ovce su se janjile početkom studenoga, te je mužnja ovaca čija je janjad prodana, počinjala odmah nakon Božića i trajala 5-6 mjeseci. Stotinu kornatskih ovaca daje oko 12-15 l mlijeka dnevno, tj. 1,2 do 1,5 decilitara po ovci. Prema tome, jedna ovca za cijele sezone daje oko 30-40 l mlijeka. K tome treba dodati još oko 15 litara koje posiše janjad.

Uzrast i težina, a tako i mliječnost ovaca bili bi mnogo veći kad se ne bi vatrom uništavali pašnjaci, jer bi se time omogućilo da rastu kvalitetnije vrste trave koje imaju veću količinu proteina i lakše se probavljaju. "Životinje koje čovjek gotovo posve pripušta prirodi, nakon što je ovu temeljito ošteti, ne mogu pružiti velike koristi... Takav se način ishrane očituje u sitnom uzrastu i skromnim proizvodnim sposobnostima kornatskih ovaca" (OGRIZEK, 1947.).

Prema vanjskom izgledu kornatske ovce imaju sve osobine balkanske pramenke. Težina žutske ovce iznosi oko 18-25 kg, a težina čistog mesa oko 8-10 kg. Godišnje daje oko 0,60-1 kg vune. Veliki dio vune ovca izgubi provlačenjem kroz oštre kamenjare, grmlje i oštre prizemnice, a i zato "... jer se vuna nedovoljno ishranjenih ovaca lako odvaja od tijela. Kornatske su ovce kao prava djeca prirode neobično živahne, okretni i otporne protiv prirodnih nepogoda, vjetra, zime, žege i suše. Zdravstvene su prilike povoljne, pojava metilja i strongilida gotovo nepoznata, dok su nametnici iz grupe krpelja (*Ixodidae*) poznati pod imenom čeper, prilično rašireni." Od kornatske vune donedavno su se u većoj mjeri izrađivali biljci, kabani, džempereri, čarape, pletene bisage itd. Ovce se strižu početkom svibnja, a janjad prvih dana srpnja. Radi lakšeg raspoznavanja pastiri ih označavaju "šinjalom". "Najčešći su znakovi tzv. *šćipuh*, tj. rez u gornji ili donji rub uha, pa *bušu*, tj. rupa u uho, i *polsić*, što znači pola okomito odrezanog uha." (OGRIZEK, 1947.).

Pobijajući mišljenje da na nekim kornatskim otocima ima ovaca prepuštenih samih sebi, navodi se da su to janjad i starije ovce koji su "škartirani", privremeno smješteni na pojedine otočiće kao npr. na Jančar (kod Žakna), gdje borave bez ikakvih torova uz siromašnu pašu, a za duže suše dovoze im vodu. "Tu smo prvi puta čuli, da te ovce u nedostatku vode utaže žeđu pijući morsku vodu. Kao potkrepu za tu tvrdnju navode ribari, s kojima smo pošli na školj Jančar, činjenicu, da često vide kako ovce za vrijeme suše prilaze k moru i ližu morsku vodu. Zapravo se tu radi o prirodnoj potrebi ovce za solju, dok one potrebu vode namiruju noćnim i jutarnjim napasivanjem rosnog bilja, koje svojim korjenovim sistemom crpi vodu iz dubljih slojeva kamenjare, a posjeduje zbog histološke građe sposobnost za retenciju vegetacijske vode u svojem tkivu. Svakako su te ovce vrlo dobro prilagođene na taj oskudni režim vode." (OGRIZEK, 1947.).

Ističu se i mjere koje bi trebalo poduzeti da se ovčarstvo na Kornatima unaprijedi. Budući da je najprije uništena šuma, a time i vjetrobrani te su uslijedili osiromašenje vegetacije i nestanak pitke vode za blago, potrebno je ponajprije omogućiti

regeneraciju šume, a to će se postići strogom zabranom paljenja pašnjaka kao i (tada) preintenzivne ispaše. Poslije toga će uslijediti "postepeno stvaranje šumskih zaštitnih pojaseva protiv razornog djelovanja vjetra, čime će se omogućiti ponovno stvaranje humusa i povoljniji režim vode, koji je neophodno potreban za regeneraciju pašnjačke vegetacije". Predlaže se sprječavanje ovaca i koza u uništavanju pupova, tj. odstranjenje koza s ovog otočja kao i osnivanje ovčarskih zadruga koje će "pod stručnim rukovodstvom biti kadre da provedu sve potrebne mjere za kvalitetno podizanje kornatskog ovčarstva," a to je podizanje higijenskih staja, torova, cisterni, silosa, itd. (OGRIZEK, 1947.).

Navedeni prijedlozi mjera uglednoga stočarskog stručnjaka (pred više od pola stoljeća!) nisu više potrebne, jer je kornatsko ovčarstvo bitno smanjeno, praktički na izdisaju, pa je već uslijedila regeneracija kornatske vegetacije. U četiri navrata 1962.-1966. u obilascima Kornata i skoro svih tamošnjih naseobina bilo je očito da su kornatski pa i žutski pastiri mahom već bili stariji od 60 godina, a njihovi mlađi nisu željeli provoditi život svojih roditelja, pa je njihovim povlačenjem gotovo sasvim nestalo kornatskog stočarstva. Polovicom sedamdesetih godina 20. st. kornatski su pastiri mahom bili stariji od 70 godina, te su se mnogi od njih već povukli u svoja stalna boravišta Murter, Betinu i Zaglav na Dugom otoku, a drugi su to učinili naskoro, pa se kornatsko otočje, kako pomalo nestaje blaga, a time i paleža pašnjaka, postupno oblači u zeleno ruho, kao što se posljednjih godina dogodilo mnogim otocima zadarskog i šibenskog arhipelaga.

O kornatskoj ovci kao posebnoj pasmini ne može se govoriti, jer je pri svakom ratnom vihoru s tog otočja gotovo potpuno nestalo ovaca. Tako je bilo i tijekom Drugoga svjetskog rata, te su posjednici – stočari već god. 1943. i 1944., čim su se prilike smirile, na Kornate doveli nove ovce, i to iz Murtera, Betine i Zaglava. Isto se zbivalo za svih ratnih poremećaja kojih je u prošlosti bilo mnogo, tako da na Kornatima u tom pogledu nema kontinuiteta, koji se, međutim, može pratiti na stalno naseljenim otocima.

Budući da je o. Žut posebice prijašnjih stoljeća, poradi neprekidnog paleža pašnjaka uglavnom bio bez makije, pastiri se nisu služili puteljcima, već su po tim golim površinama skakali od kamena na kamen, a jedini puteljak koji je zabilježen na katastarskom planu g. 1824., išao je od Donjeg Pinizelića, prolazio sredinom otoka, zatim između Grbe i Polja, a završavao u Pristanišću. Istina, na tom planu nema obrađenih površina u Pinizeliću, ali tamo je ranije postojala "Stara ograda". Ta kozja staza bio je jedini otočni puteljak, a služio je u prvom redu za ljetnih mjeseci za napajanje stoke na Lokvi u Donjem Pinizeliću. Danas su sve obrađene površine i sva malena pristaništa povezana sličnim puteljcima.

Vinogradarstvo i maslinarstvo. Kako je već navedeno, prema katastru 1824., na o. Žutu obrađene površine bile su uglavnom na 4 položaja i to u trokutu između Strunca, Pristaništa i Polja. Najveći dio bio je neposredno južno od Pristaništa, nešto podalje od mora, drugi i treći na položajima Polje i Grbe, a četvrti u uvali Strunac. Omanji maslinici bili su u Pinizeliću i u uvali Sabuni.⁶⁵ Na temelju istoga katastarskog plana iz 1824. cijela kornatska otočna skupina tada je imala ukupno oko 72 ha i 21 ar obrađene površine, a od toga je na o. Žut otpadalo 15,26%, i to na Pristanište 4 ha i 89 ar, Strunac 2 ha i 24 ara, Grbe 2 ha i 7 ara i Polje 1 ha i 89 ara (KULUŠIĆ, 1965.).

⁶⁵ DAZd, Katastarski planovi Dalmacije, 1824.-1830., k.o. Sali, br. 578.

Nakon što su kupili otok Žut, novi su vlasnici počeli znatnije krčiti nove površine, saditi lozu, masline i smokve, podizati kućice s malim cisternama, pred njima graditi male nove pristane, podizati međašne suhozidove podijeljenih pašnjaka. Na niti jednom se kornatskom otoku otkako je bio kupljen nije privelo kulturi obradivih površina koliko na o. Žutu. Zanimljivo je da se filoksera, koja je 1901 zahvatila zadarske otoke, pa i Kornate i Murter, nije pojavila na vinogradima otoka Žuta.

Porast obradivih površina na otoku Žutu od god. 1824. do 1964.:

Godina	Površina (m ²)	Index (1964. = 100,0)	*Udio u površini otoka
1824-1830.	110.600	ili 9,80 %	0,74 %
1885-1897.	338.762	ili 30,03 %	2,29 %
1964.	1.128.151	ili 100,00 %	7,62 %

Izvor: KULUŠIĆ, 1965.; *dopunjeno

Stariji mještani Sali govorili su da je pri izradi novih katastarskih planova g. 1907.-1910. zadarski geometar Papafava izjavio kako nijedan otok nije tako prikladan za uzgoj maslina kao što je otok Žut. Udjeli pojedinih kategorija korištenja površina o. Žuta god. 1964. iznosili su: voćnjak 7,31%, vinograd 0,17%, pašnjak 90,10%, neplodno tlo 2,45%, a udio u ukupnoj površini kornatske otočke skupine 21,62% (KULUŠIĆ, 1965.). Od kupnje otoka krajem 19. stoljeća, broj vlasnika koji su imali svoje površine na Žutu porastao je do 1964. na 297.

Ribarstvo

Žutski akvatorij je poput ostalih predjela kornatskog arhipelag razmjerno bogat ribom, a u prošlosti je bio još bogatiji. Najbolje lovište za malu plavu ribu je uvala Hiljača, koja je tijekom stoljeća bila uvrštena u saljski "brušket" (ždrijeb ribolovnih zona) i to među bogata donjokornatska lovišta. I zadarski su ribari smjeli npr. g. 1724. ribariti u Hiljači,⁶⁶ pa su i oni, kao i saljski ribari, morali (g. 1698.) svježe srdele ulovljene na tom lovištu donositi u Zadar za opskrbu grada.⁶⁷

Uvala Hiljača poznata je kao dobro lovište male plave ribe kao i za zimski ribolov. Na njezinoj obali uz more su 4 skupine stanova s 38 kućica i s 3 lučice (Sabuni, Dragišina, Pristanišće) u koje se može skloniti oko 30 brodica. Među tim naseobinama najveće je Pristanišće.

Saljski ribari nisu mogli stalno koristiti i nadgledati tolike pošte na žutskom području, jer su imali mnogo bogatijih u Donjim Kornatima, pa se u vode oko Žuta kriomice zalijetali ribari Zlarina, Iža i Vrgade. Štoviše, saljski su ribari g. 1890. s ribarima Vrgade sklopili dogovor (konvenciju), kojom su im dali pravo da mogu izmjenično sa Saljanima obavljati lov gira i srdela s vojgama na Dajnama, a lov s ludrom u predjelima Žuta, time da ne smiju loviti jednu milju daleko od lovišta za malu plavu ribu u Hiljači. Ribarima Zlarina i Iža nisu na tom području učinili nikakva ustupka (BASIOLI, 1956.). Treba napomenuti da je Žut sa svojom skupinom otočića veoma prikladan za vađenje spužvi, a osobito otočići Balabra, Sit, Glavoč i Tovarnjak.

⁶⁶ Ribarski spisi bivše općine Sali, br. 5.

⁶⁷ DAZd, Zadarski knez M. Vizzamano (1697.-1699.), sv. jedini, str. 96.

Vađenje kamena

Na o. Žutu ima kamena visoke kakvoće, što je logično, jer je Žut produženje o. Lavdare, koji također obiluje kvalitetnim kamenom koji se koristio od rimskih vremena pa sve donedavna, a i po kamenolomima je dobio i ime (FILIP, 2001.). S južne strane brda Travnja (156 m) južno od pristaništa Golubovac sa zaseokom Papeži, otprilike na polovici padine brijega, nalazi se kamenolom dug oko 150 m, a s gornje strane brda Tvrdomešnjaka (163 m) podno samog vrha, također kamenolom dug oko 50 m. Odatle se vrlo vjerojatno izvezio kamen u dalekoj prošlosti, možda i za vrijeme rimske uprave, kada je bilo dovoljno robova Ilira i drugih za dovlačenje kamena s te visine. O starosti kamenoloma govori i naziv Petrara (lat. *petraria* = kamenolom) a pod tim su imenom i danas poznati. Kamenolom se nalazi također i na o. Gustacu pred uvalom Hiljače, na samom obalnom rubu, odakle su u 19. i 20. st. kamenoresci iz Kukljice odvozili suri tvrdi kamen za popločavanje zadarskih ulica. Kamen je vađen i u uvali od Lukovnjaka (146 m), kod Kovačeva stana kao i na otoku Kamenaru.

Otočići i hridi žutsko-sitske skupine

Otočići i hridi oko Žuta

Oko otoka Žuta nalazi se 30 otočića i 7 hridi, ukupne površine 1,6 km² koji su nanizani s njegove jugoistočne, sjeveroistočne i sjeverozapadne strane. Južno od jugoistočnog kraja o. Žuta nalazi se 8 otočića (Crnikovac V., Crnikovac M., Dajne V., Dajne M., Brušnjak, Dajnice V., Dajnice M., i Kamenjar) i jedna hrid (Kalafatin). Sa sjeveroistočne strane otoka položeno je 13 otočića (Blitvica, Žutska Aba, Gustac, Bisaga V., Bisaga M., Ravna Slika, Galiolica, Babuljaš V., Babuljaš M., Bikarijica, Tovarnjak, Maslinjak, Ravna Sika) i 5 hridi (Dinarići V., Dinarići M., Sandela, Did, Baba). Uz sjeverozapadni kraj otoka niže se 9 otočića (Rončić, Skala V., Skala M., Trimuli V., Trimuli M., Trstikovac, Glavoč, Pinizelić i Broskvenjak) i jedna hrid (Kurbarić).

Navedeni otočići i hridi pripadaju žutskoj otočnoj skupini u užem smislu, a posebno se izdvaja otok Sit s 8 okolnih otočića i jednom hridi, pa se ta izdvojena podskupina naziva uvjetno sitska otočna skupina. Budući da se u širem smislu povezuje sa žutskom skupinom, učestali je naziv žutsko-sitska otočna skupina koja se, dakle, sveukupno sastoji od 2 otoka, 38 otočića i 8 hridi.

Otočić **Crnikovac Veli (Klobuk, Babuljaš; 43° 49' 12" s.z.š., i na 15° 21' 25" i.z.d.⁶⁸)** smješten je između o. Žuta i o. Kornata, od prvoga udaljen 800 m, a od drugoga 1530 m. Oko 300 m jugoistočno leži mu Crnikovac Mali, a 450 m prema zapadu hrid Kalafatin. Dug je oko 150, širok 73, a visok 26 m. Površina mu iznosi 10.320 m², a dužina obale 300 m. U katastarskim knjigama se vodi pod brojem 205 i 206. Najstariji njegov naziv iz 11.-14. st. glasi *Crnicovaz*, u katastru 1824. *Veliki Cernicovaz Babugliach*, g. 1907. *Babuljaš*, a na topografskoj karti iz 1911. *Cernikovac*, a u kasnijim kartama *Crnikovac*. Stanovnici Vrgade zovu ga Klobuk. Naziv Crnikovac je po crniki (*Quercus ilex*), a Babuljaš po babulju kako se na ovim otocima zove manji okrugli kamen. Imenom Crnikovac nazivao se također i kornatski otočić Arapovac između Rašipa

⁶⁸ U ovom radu geografske koordinate otočića i hridi odnose se na najviši vrh otočića

V. i o. Kornata. Vlasnici ovog otočića su g. 1824. braća Bianchini iz Venecije, a 1907. godine⁶⁹ Špiro Markov pok. Pere iz Murtera.

Otočić **Crnikovac Mali (Beretica; 43° 49' 2" s.z.š., 15° 21' 33" i.z.d.)** položen je 300 m jugoistočno od Crnikovca Velog. Dug je 120, širok 70, a visok 10 m. Površina njegovih pašnjaka iznosi 3.429 m², žala 1.769 m², svega 5.198 m², a brojevi čestica su 202 i 203. Na katarskom planu iz 1824. naziva se *Mali Cernicovaz*, a tako se naziva i na svim topografskim kartama. Stanovnici Vrgade ga zovu Beretica, od tal. *berretta* = kapa. Vlasnici su g. 1824. bila braća Bianchini iz Venecije, a g. 1907. Špiro Markov pok. Pere iz Murtera.

Hrid **Kalafatin (Kalafatić, Prišnjak; 43° 49' 4" s.z.š., 15° 21' 6" i.z.d.)** leži 450 m zapadno od Crnikovca V., te je bliža Kornatu (1.100 m) nego Žutu (1.350 m). Duga je 12 m, a široka 7 m. Površina joj je 60 m², a čestica se u katastarskim knjigama vodi pod br. 204. Nigdje nije zabilježen vlasnik, te se vjerojatno vodi kao javno dobro. U spisu iz 11.-14 st. kao i na topografskoj karti iz 1938. naziva se *Prisgnach* odnosno Prišnjak, dok 1824., 1880., 1894.-1911. *Clafin, Kalfatin*, a u novijim topografskim kartama Kalafatin kako ga nazivaju i Saljani, odnosno Kalafatić (Prišnjak), kako ga nazivaju Murterini, dok ga Vrgadini nazivaju *Galo*. Budući da je hrid mala i slabo vidljiva, netko je naletio na nju i razbio brod, stoga je u šali rečeno, da je taj "netko" kod kalafata (= brodograditelja) na toj hridi "popravio" brod.

Otočić **Vele Dajne (Dajna Vela, Vela Dajna; 43° 48' 40" s.z.š., i na 15° 22' 3" i.g.d.)** položen je 700 m južno od najjužnijeg rta o. Žuta. Dug je 585 m, širok 495 m, a visok 47 m. Površinu pašnjaka od 154.641 m², koju donosi Kulušić kao površinu cijelog otočića (KULUŠIĆ, 1965.), treba uvećati za površinu žala od 13.120 m². Čestice mu se vode pod brojevima 201 i 202, a dužina obale iznosi 700 m. Najstariji nalaz ovog naziva potječe iz isprave iz 11.-14. st. pod imenom *Dagne*, na topografskim kartama iz 1880. i 1804. glasi *Doino*, 1824. i 1840. *Dajna*. Stanovnici Sali nazivaju ga u pluralu Dajne, kako je uvršteno u kartu iz 1907. i u novije topografske karte, a na najnovijim je naznačen u jednini V. Dajna. Tumači se da je taj naziv fem. plural koji dolazi od *dagne* (dagnja, vrsta školjke). To je hrvatski pandan prema npr. Omišalj od *musculum*. Vlasnici otočića su 1824. braća Bianchini iz Venecije, a g. 1907. Špiro Markov p. Pere iz Murtera.

Otočić **Male Dajne (Dajna Mala, Dajna Mala; 43° 48' 30" s.z.š., 15° 22' 23" i.z.d.)** leži 200 m istočno od Vele Dajne. Dug je 108 m, širok 33 m, a visok 6 m. Površina iznosi 2.758 m², a u katastarskim knjigama vodi se pod br. 199. Vlasnici otočića su g. 1824. braća Bianchini iz Venecije, g. 1907. Špiro Markov, p. Pere iz Murtera. Na katastarskom planu iz 1824. naziva se *Mala Dajna*, g. 1840. skupa s Velom Dajnom V. zove se *Sc(og)li Daina*, a na svim novijim topografskim kartama Dajne Male.

Otočić **Brusnjak (Brušnjak; 43° 48' 1" s.z.š., 15° 22' 34" i.z.d.)** leži 100 m jugoistočno od Dajna V. i 500 m jugozapadno od Dajnica V., a bliže Kornatu (1.400 m) nego Žutu (1.950 m). Dug je 125, širok 70, a visok 7 m. Dužina obale iznosi 300 m,

⁶⁹ Mjesni ured Sali, Katastarski planovi k. o. Sali iz 1907. U ovom radu katastarski podatci za 1907. godinu, odnosno podatci o vlasništvu i posjedništvu, ukoliko nije drukčije naznačeno, odnose se na planove, koji se, kao kopija originala, čuvaju u Salima. Na planovima i knjizi koji se odnose na Žut, spominju se toponimi Radovan, Platić, Ježinin stan, Vršak, Rat, Pod Veli vrh, Žut, Grbe, Polje, Pristanište, Podanke, Hiljače, Smokva, Strunac, Puntica, Sabuni, Strunac, Dragišina, Zečnja, Bizikovica, Pod Ražanj, Golubovac, Na Vrh Golubovca, Ugljovica, Vrtlac, Brodarska, Golubnjak Penisel.

površina pašnjaka 4.031 m², a žala 2.725 m², ukupno 6.756 m². Čestice mu se vode pod br. 193 i 194. Vlasnici otočića su 1824. braća Bianchini iz Venecije, g. 1907. Špiro Markov, p. Pere iz Murtera. Na katastarskom planu iz 1824. naziva se *Brusgnignak*, na topografskoj karti g. 1840. *Brusgnatxa*, a u svim kasnijim planovima i topografskim kartama Brušnjak. Stanovnici Vrgade nazivaju ga *Crnikovci*. Naziv je nastao po brusu, koji se ovdje upotrebljava kao izraz za dolomit.

Otočić **Dajnice Vele (Vela Dajnica; 43° 48' 16" s.z.š., 15° 22' 47" i.z.d.)** položen je između Dajne M., Brušnjaka i Dajnice M., od koje je udaljen oko 80 m. Dug je 203 m, širok 145 m, visok 14 m, a dužina obale iznosi 500 m. Površina pašnjaka je 18.520 m², žala 3.466 m², ukupno 21.986 m². Čestice se na katastru vode pod br. 195 i 196. Na katastarskom planu iz 1824. vlasnici su braća Bianchini iz Venecije, g. 1907. Špiro Markov p. Pere iz Murtera. Na planu iz g. 1824. i na topografskim kartama g. 1840., 1894.-1911., 1915. i 1933. skupa s Dajnicama M. zove se *Dinarići*, a u svim novijim topografskim kartama naziva se Dajnice Vele. Tako ga nazivaju i stanovnici Sali.

Otočić **Dajnice Male (Mala Dajnica; 43° 48' 23" s.z.š., 15° 22' 55" i.z.d.)** leži oko 80 m sjeveroistočno od Dajnice V., a među njima je dubina samo 3,8 m. Dug je 150, širok 103, a visok 7 m. Dužina obale iznosi 400 m, površina pašnjaka 6.507 m², žala 5.404 m², ukupno 11.911 m². Vlasnici otočića su 1824. braća Bianchini iz Venecije, g. 1907. Špiro Markov, p. Pere iz Murtera. God. 1824. obje se Dajnice (V. i M.) nazivaju *Dinarichi*, na topografskim kartama iz 1884. i 1911. *Dinarići*, na karti iz 1907. *Babuljasti Dinarić*, a tek pred Drugi svjetski rat, od g. 1938., uveden je potpuno novi naziv Dajnice M. Stanovnici Vrgade oba ova otočića zovu *Crnikovci*.

Otočić **Kamenar (Vodenjak; 43° 49' 6" s.z.š., 15° 22' 45" i.z.d.)** produžetak je jugoistočnog rta o. Žuta (rt Lopatica) od kojega ga dijeli morski prolaz dužine 120 m i najmanje dubine 6,9 m. Dug je 327 m, širok 110 m, a visok 29 m. Dužina njegove obale iznosi 800 m, površina pašnjaka 24.185, žala 9.599, ukupno 33.784 m². U katastarskim knjigama se vodi pod br. 212 i 213. Na katastarskoj mapi iz 1824. vlasnici otočića su braća Bianchini iz Venecije, g. 1907. Špiro Markov p. Pere iz Murtera.

Najstariji nalaz naziva ovog otoka nalazi se u spisu iz 11.-15 st. a glasi *Vodegnach*, isti je i na planu iz g. 1824. i topografskim kartama iz 1840., 1884. i 1911. (*Vodignach, Vodnjak*) i u katastarskom planu iz 1907. *Vodignach*. Međutim, u *Topografia Veneta* iz 1786., u geografskim kartama 1780. i 1804. te u topografskoj karti iz 1933. i u svim topografskim kartama iza 1938. naziva se Kamenar. Prvi je naziv nastao po vodi valjda bočatoj, ali kad su s otočića počeli odvoziti kamen, otpadnim kamenjem voda je zatrpána. Kad se više nisu služili vodom, dobio je naziv po eksploataciji kamena. Otočić je građen od kamena dobre kvalitete, što je i shvatljivo, jer je otočić produženje o. Lavdare i o. Žuta s kojih se je izvozio kamen i u doba Rimljana.

Otočić **Blitvica (Blitvice, Dinarić; 43° 49' 43" s.z.š., 15° 23' 8" i.z.d.)** leži 1 km sjeveroistočno od jugoistočnog rta o. Žuta i 650 m istočno od o. Žutske Abe. Dug je 327 m, širok 110 m, a visok 11 m. Površina njegovih pašnjaka iznosi 5.842 m², žala 2.608 m², ukupno 8.450 m². Na katastru se vodi pod br. 214 i 215. Vlasnici su g. 1824. braća Bianchini iz Venecije, g. 1907. Špiro Markov p. Pere iz Murtera. Na katastarskom planu iz 1824. i u topografskoj karti iz 1840. naziva se *Blitviza*, a pod tim je imenom uvrštena i u sve novije topografske karte. Međutim stanovnici Vrgade nazivaju ga *Dinarić*.

Otočić **Žutska Aba (43° 49' 37" s.z.š., 15° 22' 28" i.z.d.)**, položen je 180 m "ozgor" jugoistočnog rta o. Žuta. Tu je najmanja dubina 9,1 m i dobro sidrište za koje na topografskoj karti iz 1911. stoji "Porto Aba". Dug je 860 m, širok 420 m, a visok 72 m.

Dužina obale iznosi 2 km, površina pašnjaka 221.322 m², žala 18.732 m², svega 240.054 m². Njegove čestice u katastarskim knjigama vode pod br. 216 i 217. Ova i Gornja Aba imaju jednaku jajoliku formu i približno jednaku površinu, dok je Aba Donja veća i drukčijeg oblika. Na katastarskoj mapi iz 1824. ubilježeni su kao vlasnici braća Bianchini iz Venecije, g. 1907. Ante Ježina p. Mate iz Murtera. Na katastarskoj mapi iz 1824. i topografskoj karti 1840. naziva se *Xuthaba* odnosno *Xutkaba*, a u svim kasnijim topografskim kartama Žutska Aba. U Vrgadi jednostavno kažu *Aba* bez ikakva atributa.

Hrid **Dinarić Veli (Dinarić Južni, Veli Mlišnjak; 43° 50' 33" s.z.š., 15° 22' 32" i.z.d.)** leži 1.150 m sjeverno od Žutske Abe i 1.350 m daleko od o. Žuta. Duga je 60 m, široka 30 m, a visoka 3 m. Površina iznosi 1.351 m², a na katastru se vodi pod br. 192. Vlasnik hridi je g. 1907. Ante Ježina, p. Mate iz Murtera. Na katastarskom planu iz 1907. zove se *Veliki Dinarići sicca*, a u svim novijim specijalnim kartama obje hridi skupa zovu se Hr. Dinarići. Međutim, u Vrgadi su poznati pod imenom *Mlišnjaci*, a pličina 400 m istočno *Brak od Mlišnjakov*. Oko 420 m istočno od Dinarića Velog je i greben Dinarić.

Hrid **Dinarić Mali (Dinarić Zmorašnji; Mali Mlišnjak; 43° 50' 36" s.z.š., 15° 22' 27" i.z.d.)** 150 m sjeverozapadno od južne hridi Dinarići. Među njima je dubina 8,9 m. Duga je 53 m, široka 18 m, a visoka 3 m. Površina joj iznosi 847 m², a u katastarskim knjigama vodi se pod br. 191. Vlasnik hridi je g. 1907. Ante Ježina p. Mate iz Murtera.

Hrid **Sandela (Donja Galiola, Galiolica; 43° 51' 46" s.z.š., 15° 21' 45" i.z.š.)** leži na udaljenosti od o. Žuta 1.700 m, hridi Dinarići 2450 m i Ravne Sike 700 m. Duga je 67 m, široka 20 m, visoka samo 3,2 m, površina joj iznosi 1.045 m², a u katastarskim knjigama vodi se pod br. 189. Vlasnik je g. 1824. bio šibenski plemić Kristofor Dominis, a od g. 1907. vodi se kao opće narodno dobro. Na katastarskom planu iz 1824. i na topografskoj karti iz 1840. naziva se *Galiola*, na planu iz 1907. *Donja Galiola*. I stanovnici Sali nazivaju ju *Galiolica*, dok ju Vrgadini nazivaju *Sandela*, kako je označena na svim novijim topografskim kartama. Na austrougarskoj topografskoj karti iz 1911. zove se *Dinarići*.

Otočić **Lukarica (Ravna Sika; 43° 52' 8" s.z.š., 15° 21' 28" i.z.š.)** leži između hridi Sandela, o. Bisage M. i Babuljaša V. Duga je 115 m, široka 70 m, visoka 9 m, a površina pašnjaka iznosi 3.816 m², žala 1.507 m², ukupno 5.323 m². U katastarskim knjigama pašnjak se vodi pod br. 183, a žalo pod 184. Dužina obale iznosi 300 m. Vlasnici su g. 1907 Marko Vodopija p. Jure i Bare Vodopija p. Jure iz Murtera. Na topografskoj karti iz 1840. označena je kao *Secca*, a na planu iz 1907. i na topografskoj karti iz 1911. naziva se Ravna Sika i pod tim je imenom uvrštena u sve novije topografske karte. Stanovnici Vrgade zovu je *Lukarica*. Osim ovoga, u Kornatima imamo još dva otočića s istim imenom, jedan južno od o. Sita, a drugi između o. Lunge i o. Kornata.

Otočić **Bisaga Mala (43° 51' 51" s.z.š., 15° 20' 53" i.z.d.)** smješten je između o. Žuta, Bisage V., Lukarice i Sandele. Duga je 70 m, široka 60 m, visoka 9 m. Dužina obale iznosi 1.100 m, površina pašnjaka 2.733 m², žala 1.085 m², ukupno 3.818 m², a u katastarskim knjigama vodi se pod br. 187 i 188. Naziv otočića tijekom stoljeća ostao je nepromijenjen. Već u dokumentu iz 11.-15. st. naziva se *Bissaghi piccolo*, g. 1824. *Mala Bisaga*, a tako je nazvan i na svim topografskim kartama. Vlasnik otočića je 1907. g. D. Jelić p. Marka.

Otočić **Bisaga Vela (43° 52' 5" s.z.š., 15° 20' 39" i.z.š.)** leži između o. Žuta, Gustaca i Bisage M. Duga je 304 m, široka 160 m, na prevlaci 50 m, a visoka 19 m. Površina je pašnjaka 32.438 m², žala 4.225 m², ukupno 36.663 m², a čestice joj se u katastarskim knjigama vode pod br. 185 i 186. Vlasnik otočića je g. 1824. šibenski plemić

Kristofor Dominis, g. 1907. Ive Šikić p. Mate iz Murtera. Ovaj se otočić uvijek zvao Bisaga Vela. Naziv dolazi od lat. *bis* = dva i *sacus* = vreća u značenju dvije sastavljene torbe koje se prte preko ramena ili sedla, a i u ovom slučaju otočić je upravo tako oblikovan, dva proširena dijela povezuje niska, sužena prevlaka. Osim ovih, još dva otočića u Kornatima nose isto ime, a to su Bisaga i Bisagica pred Vruljama. Između Bisage V. i Bisage M. nalazi se pličina od 3,9 m.

Otočić **Gustac** (43° 51' 19" s.z.š., 15° 20' 20" i.z.š.) položen je pred žutskom uvalom Hiljačom koju skupa s Bisagom V. i Bisagom M. zatvara od bure i juga pa je ta uvala veoma sigurno sidrište i odlično lovište riba. Udaljen je od o. Žuta prema sjeveru 200 m, a prema jugu 400 m. Dug je oko 600 m, najveća je širina 420 m, a visina 45 m. Dužina obale iznosi 1.600 m, površina pašnjaka 182.484 m², žala 12.016 m², ukupno 194.500 m². Čestice mu se vode pod br. 579 i 578. Vlasnik otočića je g. 1824. šibenski plemić Kristofor Dominis, g. 1907. Jozo Jelić, p. Ive iz Murtera. Naziv otoka nije se tijekom stoljeća mijenjao, jer se u ispravi iz 11.-15. st. nazivao *Gustaz*. Osim ovoga, u Kornatima su još dva otočića istog imena, slična oblika i približno iste veličine. Jedan se nalazi između o. Jadre (Piškere) i o. Kornata, a drugi neposredno s istočne strane o. Lavse. Na otočiću je kamenolom iz kojega su kamenari iz Kukljice izvozili tvrdi suri kamen za popločavanje zadarskih ulica.

Otočić **Tovarnjak (Did, Prišnjak, Ošljak; 43° 52' 43" s.z.š., 15° 20' 25" i.z.š.)** pruža se 350 m sjeverno od o. Gustaca i oko 250 m sjevernoistočno od žutskog rta Maslinovica. Dug je 532 m, širok 215 m, visok 29 m, a dužina je obale 1200 m. Površina prema Kulušiću iznosi 65.846, a prema katastarskom planu iz 1907. pašnjak ima 56.583 m², žalo 9.263 m², ukupno 65.786 m². Njegove se čestice u katastarskim knjigama tog plana vode pod br. 580, 582, 583 i 584. Vlasnik otočića je g. 1824. šibenski plemić Kristofor Dominis, g. 1907. Jozo Jelić, p. Ante iz Murtera, i Magazin Tome, p. Šime iz Betine. Na južnoj strani otoka, oko 15 m od mora nalazi se bočata voda. Na katastarskom planu iz 1824. i na topografskoj karti iz 1840. pogrešno se naziva *Tavergnach*, i na topografskoj karti 1911. *Tavernjak*, a od 1933. pa dalje Tovarnjak. Međutim, ribari Vrgade zovu ga Did, a oni s Iža Prišnjak i Ošljak (od osla, a to je isto što i Tovarnjak). Pastiri kažu da dok se otočić, dok se gleda sa strane, izgleda kao tovar. Nazvan je i *Piršnjak* jer je orijentiran u protivnom pravcu od ostalih kornatskih otoka, koji su usmjereni dinarski.

Otočić **Babuljaš Veli (Sikica Vela) (43° 52' 30" s.z.š., 15° 21' 26" i.z.d.)** leži 1.400 odnosno 1.100 m istočno od o. Gustaca i o. Bisaga V. Dug je 185 m, širok 170 m, visok 17 m, a dužina je njegove obale 400 m. Površina pašnjaka iznosi 7.331 m², žala 1.811 m², ukupno 9.142 m², a njegove čestice vode se pod katastarskim brojevima 181 i 182. Vlasnici su na katastarskom planu iz 1907. Marko Vodopija, p. Jure i Bare Vodopija, p. Jure iz Murtera. Na istom planu naziva se *Verch Babuglias* (*Verch* je umjesto Veli), a na topografskoj karti iz 1840. *Babuglias*, kako je dakako s hrvatskom ortografijom ubilježen u sve ostale topografske karte. Stanovnici Vrgade imenuju ga jednostavno *Sikica Vela*.

Otočić **Babuljaš Mali (43° 52' 39" s.z.š., 15° 21' 16" i.z.d.)** leži oko 300 m sjeverno od Babuljaša V. Dužina mu iznosi 79 m, širina 50 m, visina 7 m, a površina pašnjaka 1.988 m², žala 902 m², ukupno 2.890 m², a u katastarskim se knjigama vodi pod br. 179 i 180. Vlasnik je g. 1824. Kristofor Dominis plemić iz Šibenika, g. 1907. Joso Jelić, p. Ive iz Murtera. Oko 600 m istočno od Babuljaša M. nalazi se **Pličina Misi** koju sve novije topografske karte nazivaju Miši. Međutim, naziv nije nastao po mišu, odnosno

po miševima, već po mješini, mijehu koji otočani nazivaju *mih*, a u množini *misi*. Narod ih je nazvao Misi dok su kao hridi poput mješina "plivali" nad površinom, kao što se i hridi visoke 2 m kod mjesta Murtera u ikavici nazivaju Mišine mjesto Mješine. Pličina Misi zove se na austrougarskoj topografskoj karti iz 1911. *Rompente Luro*. U Drugom svjetskom ratu na nju je naišao, razbio se i potonuo njemački brod "Pontonia".

Hrid **Galiolica (Galijolica, Gornja Galiola; 43° 52' 38" s.z.š., 15° 22' 30" i.z.d.)**, položena je približno po srijedi između žutskog o. Gustaca i pašmanskog o. Košare, 1.300 m istočno od Babuljaša V. Duga je 27 m, široka 23 m, a visoka 2 m. Površina joj iznosi 289 m², a u katastarskim knjigama vodi se pod br. 190. Vodi se stalno kao javno dobro. Na njoj se nalazi svjetionik. Budući da se u prošlosti hrid Sandela nazivala Galiola ili Donja Galiola, da bi se razlikovala od ove, u katastarskoj mapi iz 1824. ovaj je otočić nazvan *Gornja Galiola*, a na topografskoj karti iz 1840. *Galiola sup(erior)e*. Ranije se zvala *Galiola*, a u topografskoj karti iz 1938. prvi put Galiolica, a na najnovijima Galijolica.

Otočić **Bikarijica (Dikovica; 43° 53' 19" s.z.š., 15° 21' 22" i.z.d.)** je 2.300 m istočno od rta Strunca (o. Žut) i oko 850 m južno od sitskog o. Gangarola. Ima ovalan oblik, dug je 195 m, širok 170 m i visok 15 m. Površina pašnjaka iznosi 20.790 m², žala 2.621 m², ukupno 23.411 m², a čestice se u katastarskim knjigama vode pod br. 177 i 178. Vlasnik otočića je g. 1824. Kristofor Dominis, plemić iz Šibenika, g. 1907. Ive Kovačev, p. Ante iz Murtera. Na katastarskom planu 1824. i na topografskoj karti 1840. i 1911. naziva se *Dicovizza*, u Topografia Veneta g. 1786. i na topografskoj karti iz 1925. *Bicarizza* odnosno Bikarica. Stanovnici Sali, Murtara i Vrgade nazivaju je Bikarijica i pod tim je imenom uvrštena u sve novije topografske karte.

Otočić **Maslinjak (Mišnjak; 43° 53' 8" s.z.š., 15° 18' 50" i.z.š.)** položen je pred ulazom u Žutsku luku, udaljen od rta Strunca 350 m, a od rta Ražanj 850 m. Dug je 310 m, širok 93 m, visok 17 m, a dužina obale iznosi 700 m. Površina pašnjaka je 12.784 m², žala 6.138 m², ukupno 18.922 m², a katastarske se čestice vode pod br. 716 i 717. Vlasnik je g. 1824. Božo (Natale) Dominis iz Šibenika, a g. 1907. Tome Jelić, p. Andrije i Pave Jelić, p. Andrije iz Murtera. Na topografskoj karti iz 1840. ovaj se otočić naziva *Misgnach*, na katastarskom planu iz 1824. *Mugniach*, a na karti iz 1911. *Manjak*. Posljednja su dva naziva isto što i Mišnjak, a razlika je nastala u prepisivanju kako se to često događa. Na kasnijim topografskim kartama osobito od 1938. naziva se Maslinjak, kako nazivaju ga i stanovnici Sali. Treba napomenuti da je na trima topografskim kartama (g. 1938., 1951., 1965.) označena visina ovog otočića 15 m, a na karti mjerila 1 : 40.000 iz 1953. godine 16 m.

Hrid **Did (43° 53' 43" s.z.š., 15° 18' 37" i.z.d.)** nalazi se oko 850 m sjeverno od o. Maslinjaka. Ovalnog je oblika, dužine 88 m, širine 70 m, a visine 7 m. Površina pašnjaka iznosi 2.798 m², žala 1037 m², ukupno 3.835 m², a čestice mu se vode pod br. 170 i 171. Vlasnik otočića je g. 1824. Božo (Natale) Dominis iz Šibenika, g. 1907. Ljubo Jelić iz Murtera. Naziv Did u današnjem obliku nalazi se na planu iz 1824., na topografskim kartama 1840. i 1911. kao i na svim kasnijim topografskim kartama.

Hrid **Baba (43° 54' 5" s.z.š., 15° 18' 24" i.z.d.)** položena je oko 1300 m sjeverozapadno od hridi Dida i približno po sredini između sjevernog rta o. Žuta i južnog rta o. Sita. Ovalnog je oblika (62m x 60m), visoka 3 m. Površina pašnjaka je 1.671 m², žala 731 m², ukupno 2.402 m². Vlasnik je g. 1824. Božo (Natale) Dominis iz Šibenika, g. 1907. Pere Jelić p. Andrije iz Murtera. Naziv otočića ispisan je 1824. kao *Babba*, 1840. Baba, a tako se zove i u svim kasnijim topografskim kartama.

Otočić **Ravna Sika (Vrtljač, Sika; 43° 54' 21" s.z.š., 15° 17' 56" i.z.d.)** položen je otprilike na pola puta između sjevernog rta o. Žuta i južnog rta o. Sita, između Babe i Rončića. Dug je 150 m, širok 95 m, visok 6 m. Dužina obale iznosi 400 m, površina pašnjaka 7.906 m², žala 1.459 m², ukupno 9.365 m², a zemljišne čestice vode se pod katastarskim brojem 166 i 167. Vlasnik je g. 1824. Božo (Natale) Dominis iz Šibenika, g. 1907. braća Marko i Bare Vodopija, p. Jure iz Murtera. God. 1824. i 1840. naziva se *Ravna sicca*, na topografskoj karti 1911. i 1915. *Vrtljač*, stanovnici Vrgade kažu jednostavno *Sika* bez atributa, a Saljani Ravna Sika, a tako je i uvrštena u sve kasnije topografske karte.

Otočić **Rončić (43° 54' 20" s.z.š., 15° 16' 43" i.z.d.)** leži 1.400 m istočno od Ravne Sike i oko 550 m jugoistočno od Skale Male. Dug je 210 m, visok 8 m, a dužina obale je 500 m. Površina pašnjaka iznosi 11.595 m², žala 2.460 m², ukupno 14.059 m², a zemljišne se čestice vode pod katastarskim brojevima 164 i 165. Vlasnik je na katastarskom planu g. 1824. Kristofor Dominis iz Šibenika, g. 1907. braća Tome i Pere Jelić p. Andrije iz Murtera. Naziv nosi po roncu, koji u velikom broju živi i razmnožava se na tom otočiću. God. 1824. i 1840. pogrešno se naziva *Lončić*, a na topografskoj karti iz 1911. *Sončić* (očigledni *lapsus calami*). Stanovnici Vrgade ovaj otočić skupa sa Skalom M. i Skalom V. zovu *Skale*, međutim u svim novijim topografskim kartama imenuje se Rončić.

Otočić **Skala Mala (Mala Skala; 43° 54' 38" s.z.š., 15° 16' 8" i.z.d.)** položen je između o. Rončića i Skale V. od kojih je udaljen oko 550 m odnosno 300 m. Od Skale Vele dijeli ga prolaz dubok 3,7 m. Dug je 345 m, širok 125 m, visok 10 m, dužine obale 900 m. Površina pašnjaka iznosi 33.315 m², žala 2.925 m², ukupno 36.240 m², a brojevi katastarskih čestica su 46 i 47. Vlasnik je na katastarskom planu 1824. šibenski plemić Kristofor Dominis, g. 1907. Joso Burtina, p. Ive iz Betine i Šime Jerat, p. Jure iz Murtera. Naziv ovog otočića, kao i Skale V., nastao je po skali, tj. po debeloj dasci preko koje se ulazi i prenosi teret u gajete, leute i bracere. U govoru naroda ovih otoka riječju skala u singularu redovito se označuje brodska skala, a u pluralu kučno stubište, kao i skale po kojima se beru masline. Prva potvrda naziva ovog otočića nalazi se u ispravi iz 11.-15. st. kao *Scala piccola*, a na planu 1824. stoji *Mala scala*, kako je imenuju stanovnici Sali i Iža, a tako je uvrštena i u sve topografske karte.

Otočić **Skala Vela (Vela Skala; 43° 54' 52" s.z.š., 15° 15' 48" i.z.d.)** smješten je sjeverozapadno od o. Skale M., od kojeg ga dijeli prolaz širok 300 m, dubok 3,7 m, a oko 500 m prema sjeveru je o. Kurba M. Dužina otočića iznosi 600 m, širina 310 m, visina 17 m, a dužina obale 1.600 m. Površina pašnjaka iznosi 114.436 m², žala 7.213 m², ukupno 121.649 m², a brojevi katastarskih čestica su 42, 43, 44, i 45. I Skala V. i Skala M. preniske su u odnosu na svoju dužinu, te gledane sa strane slične na brodsku skalju. G. 1824. vlasnik je otočića g. šibenski plemić Kristofor Dominis, g. 1907. Mate Vodopija, p. Ive i Niko Mudronja, p. Mate oba iz Murtera. Prva poznata potvrda imena Skala nalazi se u dokumentu iz 11.-15. st. kao *Scala grando*, a ime Skala sačuvalo se neizmijenjeno sve do današnjih dana. U svim se geografskim i topografskim kartama naziva Skala V, a tako je nazivaju i stanovnici obližnjega ribarskog mjesta Sali, dok stanovnici Vrgade oba otočića skupa zovu Skala.

Otočići **Trstikovac i Trimulići** su tri otočića položena u obliku trokuta između o. Skale V., o. Glavoča i o. Lavdare M., čija su imena na starijim topografskim kartama krivo unesena. Sjeverni, najmanji, zajedno sa zapadnim većim, nazivalo se pogrešno Trimulići, a najveći jugoistočni Trstikovac. Međutim upravo najmanji sjeverni je Trstikovac, što je na novijim topografskim kartama ispravljeno, jer samo na njemu raste

trstika, a ostala dva treba zvati Trimulić V. i M., a još ispravnije Trimuli, kako ih nazivaju stanovnici najbližega ribarskog mjesta Sali kao i njegovi vlasnici.

Otočić **Trstikovac** (43° 54' 31" s.z.š., 15° 15' 13" i.z.d.) najsjeverniji je od ova tri otočića. Jugoistočno mu leži o. Trimuli V., od kojega ga dijeli prolaz širok oko 150 m, dubok 5,4 m, a zapadno na udaljenosti od oko 250 m smješten je o. Trimuli M. Dug je 160 m, širok 50 m, a visok 2,5 m. Površina pašnjaka iznosi 5.160 m², žala 1.961 m², ukupno 7.121 m², a katastarske čestice vode se pod br. 38 i 39. Vlasnik Trstikovca je g. 1824. Kristofor Dominis, plemić iz Šibenika, g. 1907. braća Ive, Mate, i Pere Dominis iz Sali, a danas John i Sonja Dominis pok. Marijana iz Sali. Otočić se na katastarskom planu iz 1824. i na topografskoj karti 1884. naziva *Lazaretto*, na planu 1907. i u Vrgadi *Terstenici*, a stanovnici obližnjeg mjesta Sali i njegovi vlasnici zovu ga Trstikovac.

Otočić je korišten još u antičko doba. Naime od njegove južne obale pružaju se u more dva razvaljena mulića (gata) duga oko 20 m, međusobno udaljena na vanjskim krajevima oko 10 m, a na unutarnjem dijelu oko 15 m, očito zbog što bolje zaštite plovila od valova. Vanjski dijelovi dvaju nasipa visoki su oko 1,50 m, a toliki su i pod morem. Da gatovi potječu iz rimskog doba svjedoči veći broj fragmenata rimskog posuđa na nasipima i oko njih. I na žalost otočića sjeverozapadno od mulića nalaze se manji fragmenti rimskoga zemljanog posuđa. Na otočiću se vide tragovi suhozida, kojim je bio unaokolo obzidan, ali su ga poradi pozitivnog pomicanja morske razine uglavnom odnijeli valovi. Zidovi u živo se ne vide, ali uzevši u obzir da su gatovi napravljeni radi zaštite plovila onih koji su u rimsko doba bar privremeno na otočiću boravili, može se pretpostaviti da su tu bile nekakve građevine koje su bile u vezi s rimskom vilom u Proversi M. i s vivarijem na o. Svršati V, udaljenima po oko 3,3 km. Tu pretpostavku potkrjepljuje i naziv otočića *Lazaretto*, koji potvrđuje da su u prošlosti, kad su harale zarazne bolesti, na njemu izolirali okužene. Riječ Lazaret označuje sklonište bolesnika od zaraznih bolesti ili karantenu (biblijski Lazar sjedio je gubav pred bogataševim vratima). Uprava grada Zadra u tu je svrhu između oko 300 zadarskih otoka i otočića, uključivši i kornatske, izabrala baš ovaj jer su valjda na njemu već postojali nekakvi zidovi ili zgrade, koje su adaptirali za sklonište okuženih. Zidova je nestalo jer je njihov kamen raznesen za građevinarstvo, kao što je raznesen i kamen rimskih vila u Proversi M. i na Lavsi, magazina i kula u Piškri, starokršćanske bazilike na Tarcu. "Bolje" kamenove upotrijebili su ribari za "kontrafunde", tj. zaoblili ih i stavljali u barila za pritiskanje osoljene ribe. Ujedno, prema ostacima suhozidova, dio je otočića zacijelo bio obraden. U prilog gornjoj pretpostavci govori i pojava trstike koja i danas raste na otočiću, a koje nema ni na jednom obližnjem malom otočiću, je ona ne spada među biljke sredozemne makije koja je najčešća na hrvatskim otocima. Trstika, koja ujedno upućuje i na pojavu vode, naime nije ovdje samonikla već je importirana i zasađena kao ukrasno bilje, vjerojatnije još u antičko doba nego u prošlim stoljećima, jer uprava grada Zadra sigurno nije sadila trstiku radi izloženih okuženika. Budući da raste samo na ovom otočiću, imenom se Trstikovac ne može zvati ni jedan od dvaju susjednih otočića. S. Kulušić (2000./2001.) ističe da je Trstikovac, tj. Tremuli, kako ga naziva, korišten kao kamenolom, da mu ime dolazi od lat. *tremulus* – drhćući, zbog eventualne upotrebe baruta pri vađenju kamena, te da je imao znatnu cijenu u najmu u zadarskom katastru 1421.

U Salima postoji predaja da su nekadašnji stanovnici Čuha, starog naselja na obližnjem Dugom otoku, ukopavali umrle na o. Trstikovcu. Ovu predaju nije stvorila ljudska mašta na temelju spoznaja o rimskim arheološkim ostacima na ovom otočiću, jer spomenuti tragovi nisu bili poznati do g. 1971. kad su objavljeni u turističkom vodiču

Kornati (FILIP, 1971). Trstikovac je, uz o. Svršatu, jedini kornatski manji otočić na kom su poznati antički ostatci, ali se zasad teško može donijeti zaključak o razlozima tadašnje valorizacije. Ovo se pitanje može riješiti jedino stručnim sondiranjem i istraživanjem otočića.

Otočić **Trimuli Mali (Trimulić Mali; 43° 54' 29" s.z.š., 15° 14' 58" i.z.d.)** položen je oko 230 m zapadno od Trstikovca. To je zapadni otočić od ukupno tri iz skupine Trstikovac-Trimuli. Dug je oko 110 m, a visok 8 m. Površina pašnjaka iznosi mu 5.434 m², žala 1.831 m², ukupno 7.265 m², a njegove se katastarske čestice vode pod br. 36 i 37. Vlasnik je na katastarskoj mapi 1824. šibenski plemić Kristofor Dominis, g. 1907. Ive, Mate i Pere Dominis iz Sali. Otočić se u katastarskim planovima 1824. i 1907. imenuje Trimuli Mali kako ga i danas nazivaju vlasnici i stanovnici obližnjeg mjesta Sali. Na novijim topografskim kartama počevši od 1911. skupa s Trstikovcem pogrješno se naziva Trimoli ili Trimulići.

Otočić **Trimuli Veli (Trimulić Veli; 43° 54' 22" s.z.š., 15° 15' 22" i.z.d.)** nastavlja se oko 150 m jugoistočno od Trstikovca i oko 450 m istočno od o. Trimuli M. To je najveći i najjužniji otočić skupine Trstikovac-Trimuli. Dug je 155 m, širok 120 m, a visok 15 m. Površina pašnjaka iznosi 12.028 m², žala 4.944 m², ukupno 16.972 m², a čestice mu se u katastarskim knjigama vode pod br. 40/1, i 40/2 i 41. Vlasnik otočića je g. 1824. šibenski plemić Kristofor Dominis, g. 1907. braća Šime i Mate, p. Ante, a danas Petar Dominis, p. Nikole iz Sali. Prvi nalaz ovog imena je na katastarskom planu iz 1824. gdje stoji *Veli Trimoli*, na topografskoj karti iz 1840. sva tri otočića zajedno nazivaju se *Scogli Trimoli*. Stanovnici Sali zovu ga Veli Trimuli, Vrgade Tremulići, a stanovnici Murtera sva tri otočića imenuju Tremulići, dapače ga Vrgadini nazivaju Mali Glamoč, ali nikad nije nazivan Trstikovac, sve dok nije pogrješkom tako označen u austrougarskoj topografskoj karti g. 1884., što preuzima najprija karta iz 1911., a zatim i kasnije topografske karte. Tek najnovije karte, poslije 1965. više ga ne nazivaju Trstikovac. Naziv Trimuli ili Trimulića prema nekima označuje tri mulca ili mula, kako u Dalmaciji nazivaju nezakonitu djecu, a potječe od tal. *mulo* u značenju kopile, mulac. Vjerojatnije je da je nastao od tri mula ili gata, koji su se nalazili na o. Trstikovcu. Dva se još vide na o. Trstikovcu, a očito je postojao i treći manji, koji je pokrio mulj. I na o. Molatu postoji uvalica zvana Trimulići u kojoj su tri mulića. Naziv Trimuli očito je s Trstikovca prešao na dva obližnja otočića, a on je nosio, a i danas nosi, ime Trstikovac.

Hrid **Krbarić (Kurbarić, Golubnjak; 43° 53' 50" s.z.š., 15° 16' 4" i.z.d.)** strši iz mora oko 400 m sjeverno od najsjevernijeg rta o. Žuta i oko 450 istočno od istočnog rta o. Glavoča. Dužina mu iznosi 25 m, širina 15, a visina 4 m. Površina mu je 409 m², a u katastarskim se knjigama vodi pod br. 843. Vlasnik je g. 1824. šibenski plemić Kristofor Dominis, a u 20. stoljeću i danas se vodi kao opće narodno dobro.

U katastarskim planovima iz 1824. i 1907., kao i u topografskim kartama iz 1840., 1884. i 1911. naziva se *Golubgnach* odnosno Golubnjak, a u svim novijim topografskim kartama Krbarić. Prvi naziv ušao je u planove i karte prema iskazima ribara Sali, a drugi prema izjavama stanovnika Murtera, ali u iskrivljenom obliku, jer ga Murterini zovu Kurbarić. Naime, tri pastira i vlasnika o. Žuta potvrdila su da oni najsjevernije brdo o. Žuta zovu Kurbar (134 m), a rt sjeverno od istog brda, Rt Kurbara, pa prema ovome i obližnju hrid zovu *Kurbarić*. Hrid bi se trebala zvati Golubnjak, a ukoliko se želi i dalje zadržati novi naziv, on bi trebao glasiti Kurbarić. Ovi su nazivi vjerovatno nastali po o. Kurbi M., koja leži 3.500 m sjeverno od brda Kurbara, a 2.500 m

sjeverno od hridi *Kurbarić*. O. Kurba M. svojom veličinom dominira u predjelu između o. Žuta, Sita i Lavdare.

Otočić **Pinizelić (Tovar; 43° 53' 21" s.z.š., na 15° 15' 44" i.z.d.)** položen je pred uvalom Pinizel uvučenom u kopno sjeverozapadnog kraja o. Žuta od kojega je udaljen oko 100 m pličinom do 1,7 m, a oko 300 m sjeverno leži mu o. Glavoč. Dug je 450 m, širok 122 m, a visok 9 m. Dužina obale iznosi 900 m, poljoprivredna površina 43.594 m² (tu je uključeno, osim prevladavajućeg pašnjaka, i 630 m² maslinika i 813 m² vinograda), površina žala 4.243 m², ukupno 47.837 m². Katastarske mu se čestice vode pod br. 844 i 845.

Otočić se na karastarskom planu iz 1824. i na topografskim kartama iz 1840., 1884. i 1911. naziva Tovar, stanovnici Sali zovu ga isto tako, a Vrgađani Tovarnjak. U planu pak 1907. naziva se Penizel, a u novijim topografskim kartama Pinizelić. Žutski pastiri na svoj način tumače podrijetlo ovog naziva. Kažu da je nastao od *pinezi* = novac, koji su bjegunci pred Mlečanima skrili na ovom položaju. Međutim, naziv Pinizel očito je latinskog podrijetla od riječi *peninsula* u značenju poluotok, a kasnije je isti naziv prešao na uvalu i na njezino zaobalje, što je već objašnjeno kod skupine kuća Pinizelić. Uz južni rt je mali mul. Vlasnik otočića je g. 1824. šibenski plemić Kristofor Dominis iz Šibenika, 1907. Joso Kozulić p. Stipe iz Murtera i Tome Magazin p. Šime iz Betine. Imena Tovar i Tovarnjak dolaze od magaraca ("tovara") koji su ovdje bilo ostavljani kada nisu služili Dugootočanima u kretanju otokom Žutom u starija vremena (KULUŠIĆ, 2000./2001.).

Otočić **Glavoč (Glamoč; 43° 54' s.z.š., 15° 15' 15" i.z.d.)** položen je između o. Lavdare M. i o. Žuta, od kojeg je udaljen oko 650 m, a od Pinizelića 360 m. Dug je 1.185 m, širok 600 m, a visok 54 m. Dužina obale iznosi 3 km, a površina cijelog otoka prema Kulušiću 417.500 m² od čega otpada na žalo 14.157 m², a na nekadanje vinograde 34.267 m². Njegove katastarske čestice vode se pod br. 889/1-889/5, te 890-895. Vlasnik je g. 1824. šibenski plemić Kristofor Dominis iz Šibenika, a danas Ive, Pere, Joso, Slavko itd. Dominis iz Sali. Prema izvaji vlasnika na otoku je zemlja "peščikova", tj. pješćana, a to bi značilo dolomitska. Braća Ive, Mate i Nikola Dominis imali su na Glavoču odlični vinograd, te su g. 1903. našli 110 stolitara mošta, a njihov brat Šime 45, ali je iste godine loza nastradala od filoksere, tako da su svi skupa sljedeće godine našli samo 8 stolitara, a već treće godine ništa. Uz vinograd su imali kućicu, a uz obalu dva su mulića zatvarala maleno pristanište za dvije lađice. I danas su na otočiću dvije kućice s pristanom na jugoistočnom dijelu.

Otočić se u popisu zadarskih otoka iz 11.-15. st. naziva *Glavoz*, a na katastarskom planu iz 1824. i na topografskim kartama 1840., 1884., i 1911. u raznim varijantama *Glavaz*, *Glavax*, *Glavac*. Svi su ovi nazivi uz neznatne *lapsuse calami* isto što i Glavoč, dok se u najnovijim topografskim kartama nalazi Glamoč. Svi navedeni raniji nazivi sadržavaju slovo *v*, a ne slovo *m*, i uvijek od 14. do 20. st. glasili su Glavoč. Stanovnici obližnjega ribarskog mjesta Sali, koji su kroz stoljeća prolazili dnevno uz ovaj otočić, dobro su znali njegovo ime i zadržali su njegov višestoljetni naziv Glavoč. Saljani i Ižani isto tako nazivaju ribu, po kojoj je otočić dobio naziv. Ovaj otočić svojom konfiguracijom slični ribi glavoču, jer je na sjeverozapadnom kraju brdo visoko 54 m, a u pravcu o. Žuta pruža mu se dugi i tanki rt poput ribljeg repa. Jedan od bogatijih zadarskih ribara Nikola de Ventura, koji je bio i kornatski ribar, g. 1437. nosio je nadimak "Glavoč", dakako po istoimenoj ribi (ČOLAK, 1956.). Stanovnici Murtera ovaj otočić nazivaju Glamoč, a Vrgade Veliki Glamoč.

Zlarinjani na jednoj geografskoj karti iz g. 1783., koju su posebno dali izraditi u vezi s njihovom borbom sa Saljanima za pravo ribanja u južnim Kornatima, od svih otočića u Gornjim Kornatima imenuju samo Sit, Žut i neki otočić sjeverozapadno od o. Žuta, a nazivaju ga Misiak.⁷⁰ Možda su mislili na Glavoč, jer je on najveći otočić u tom predjelu.

Otočić **Broskvenjak (Brskvenjak)**; 43° 53' 16" s.z.š., 15° 15' 8" i.z.d.) otprilike je po srijedi između najzapadnijeg rta o. Žuta, o. Glavoča i o. Gornje Abe. Od prvog je udaljen oko 450 m, od drugog 550 m, a od Abe oko 650 m. Dug je 380 m, širok 175 m, a visok 34 m. Dužina obale iznosi 900 m, površina pašnjaka 47.333 m², žala 2952 m², ukupno 50.275 m², a njegove se čestice u katastarskim knjigama vode pod br. 887 i 888.

Na planu iz 1824. vlasnik otočića je Petar Bolonja iz Zadra, g. 1907. Tomica Šešelja ud. Jose iz Zaglava, a danas Roko Šešelja p. Bože, također iz Zaglava. Na novijim topografskim kartama naziva se Brskvenjak, međutim g. 1824. *Brusquignak*, na planu 1907. i na topografskoj karti 1911. Broskvenjak, kako ga nazivaju stanovnici Sali, Murtera i Vrgade, a ovi posljednji kažu također i *Bruskvenjak*. Naziv je nastao po "broskvi" kako otočani nazivaju kelj, koji je uz blitvu glavno povrće ovih otočana.

Sit i okolni otočići i hridi

Sitska otočka podskupina sastoji se od jednog otoka, 8 otočića (Balabra V., Balabra M., Božikovac, Kurba M., Brušnjak, Borovnik, Gangarol, Ščitna) i jedne hridi (Pelinjak), ukupne površine od 3,08 km².⁷¹

O. Sit⁷² (43° 54' 49" i 43° 56' 20" s.z.š., između 15° 17' 18" i 15° 19' 20" i.z.d.) položen je između o. Pašmana od kojeg je udaljen oko 2.400 m i o. Žuta udaljenog oko 3.400 m. Dug je 3.650 m tako da je, iza o. Kornata, o. Žuta, o. Jadre (Piškere) i o. Kurbe V., peti po dužini među kornatskim otocima. Srednja mu je širina oko 500 m, te je poput o. Jadre duguljast i uzak. Sastoji se samo od jedne gorske kose, kojoj se najviša uzvisina Veli vrh (84 m) nalazi JI kraju otoka, središnje brdo Vlašić visoko je 78, a Borovac na SZ kraju 60 m. Obala nije znatnije razvedena, osim kod uvale Pahaljica (Čitapićev porat) na sjeveru otoka. Oko 400 m prema JI leži mu o. Ščitna, slijedi od nje 450 m udaljen o. Gangarol. Na JZ od zapadnog dijela otoka na udaljenosti od tek 200 m je o. Borovnik, na kojeg se nastavlja o. Brušnjak. Sa zapadne mu strane leži o. Balabra V.

Površina o. Sita iznosi 1.627.527 m², (KULUŠIĆ, 1965.) te je tako po veličini šesti otok kornatskog arhipelaga. Njegovih se 31 čestica u katastarskim knjigama vodi pod brojevima 133 do 163. Čitava kornatska otočna skupina imala je g. 1824.-1830. oko 73 ha i 21 ar obrađenih površina, od čega na o. Situ tek 0,3 ha, a za sljedećih 70 godina, tj. do 1897., na svim kornatskim otocima obrađena površina povećana je tek na 95 ha i 46 ara, od čega na o. Situ samo 0,1% (KULUŠIĆ, 1965.).

⁷⁰ DAZd, Miscellanea, CXVIII, pag. 1-2.

⁷¹ Autor nije, skupljajući građu za ovaj rad i o kornatskom otočju u raznim arhivima, nigdje naišao na podatke o ovom otoku i jedino njega od većih kornatskih otoka nije posjetio, jer je, upravo kad je 1965. htio iz žutskog Pristaništa na o. Sit, zbog bolesti morao prekinuti put i vratiti se u Sali. Podatke je dobio u Pristanišću, te od prof. Ante Stipanela i umirovljenika Nikole Kulušića iz Murtera.

⁷² Ime otoka prema dosadašnjim topografskim kartama i širem regionalnom izrazu, premda ga vlasnici nazivaju Sita (v. SKRAČIĆ, 1987.)

Zna se da su nasljednici zadarske obitelji Civaleli 12. siječnja 1767. iznajmili na 12 godina otok Žut A. Jelinu iz Murtera, a tada su iznajmili i otok Sit J. Marušiću, također iz Murtera, s tim da mu je zabranjena sječa drva za prodaju.⁷³

Vlasnik je otoka g. 1824. bio šibenski plemić Božo (Natale) Dominis. On je 11. listopada 1851. prodao Sit za 912 forinti mještanima Murtera, Betine i Zaglava,⁷⁴ a g. 1907. po 10 čestica pripadalo je trojici zemljoradnika-pastira iz Murtera, i to Šimi Kovačevu, p. Andrije, Ivi Kovačevu, p. Andrije i Roku Božikovu, p. Jure, a žalio je bilo javno dobro. Sedamdesetih godina 20. st. pašnjaci i obrađene površine bili su podijeljeni među 11 obitelji iz Murtera, koje su na najpogodnijem položaju ispred svojeg dijela same ili skupa sa susjedom podigle kućice sa cisternama i malenim pristaništima za brodice. Danas su takve oaze na o. Situ četiri, i to:

1. **Čitapićev (Kovačev) porat** na sjevernoj strani otoka, u uvali Pahaljica, s dvije kućice, 1975., s jednom cisternom i zaklonom za barke na dubini od 0,50 do 2 m. Vlasnici kućica su Stipe Kovačev pok. Marka i Ive Šimat pok. Marka iz Murtera.

2. **Balabokin porat** na zapadnoj strani otoka, uz prolaz Bela boka, s 3 kućice, 3 cisterne i zakloništem pred velikom kućom za 10 brodice na dubini od 0,50 do 1 m, 1975. godine. Vlasnici su kućica bili Božidar Kovačev pok. Mira, Branko Kovačev pok. Aleksandra i Nikola Kovačev pok. Pere, svi iz Murtera.

3. **Dulukin porat (Dulukino)** na južnoj strani otoka, sa 4 kućice, 4 cisterne i skloništem za 4 barke na dubini od 0,50 do 1 m, 1975. godine. Jedna se kućica nalazi izdvojena II u masliniku. Vlasnici kućica su Stipe Kovačev pok. Mate, Ljubo Kovačev pod. Mate, Miho Kovačev pok. Mate, Kovačev udova pok. Leandra (odselila u SAD) i Josko Kovačev Stipin iz Murtera. Uz obalu je do 1979. izgrađena još jedna kućica.

4. **Dundurin porat** nalazi se u Dundurinoj uvalici po sredini jugozapadne obale, tu su dvije kućice podalje od mora u masliniku, jedna uz more, jedna cisterna i maleni zaklon za jedan čamac na dubini od 0,50 do 1,50 m, 1975. godine. Vlasnik kućica je Vero Božikov pok. Jure iz Murtera.

Ovaj se otok u ispravi iz 11.-15. st. naziva *Sijt*, a u svim katastarskim mapama, topografskim kartama i geografskim kartama Sit. Topografija Veneta iz g. 1786. naziva ga "*Sit sc(oglio) di Pasman*", jer je bliže Pašmanu nego Žutu, a pogotovo o. Kornatu. Stanovnici Sali zovu ga *Sît*, a Murtera *Sita*. Ovaj naziv nije hrvatskog podrijetla i prema Skoku "ne može biti identičan s našim pridjevom *sit*", jer ovaj ne dolazi na hrvatskom prostoru kao toponim i ima drugi akcent, nego je identičan sa *sît* m. "*sita, juncus*", tj. dolazi od jedne vrste trave koja se naziva *sita (Junceum)* i od koje se i izrađuju *sita*. Ime otoka može se tumačiti i latinskim prošlim pridjevom ili imenicom *situs* u značenju položen, položaj (SKOK, 1950.).

Između o. Sita i o. Pašmana proteže se Pašmanski kanal, kojim prolaze svi veći brodovi na putu zadarskim otočjem, jer je dubok, bez pličina i hridi i siguran za plovidbu. Naprotiv, za Sitski kanal, koji se proteže između o. Sita i o. Žuta, navodi se u Peljaru Jadranskog mora: "U njemu ima veći broj hridi i pličina, pa je plovidba u njemu veoma teška i opasna. Ni danju se malim brodovima ne preporučuje ploviti ovim kanalom, osim ako dobro ne poznaju obalu."⁷⁵

⁷³ KULUŠIĆ, S., 2000./2001., 99; prema DAZd, SZB, N. Bonicelli (1735.-1780.), B 52, sv. 85.

⁷⁴ KULUŠIĆ, S., 2000./2001., 106.

⁷⁵ Peljar Jadranskoga mora, Hidrografski institut JRM, Split, 1964., 148.

Otočić **Balabra Mala** (43° 56' 58" s.z.š., 15° 16' 2" i.z.d.) najsjeverniji je otočić cijeloga kornatskog arhipelaga. Položen je 800 m odnosno 900 m sjeverno o. Balabre M. i o. Sita. Dug je 122 m, širok 71 m, a visok 7 m. Dužina obale je 300 m, površina pašnjaka 5514 m², žala 1338 m², ukupno 6852 m². Njegove čestice u katastarskim knjigama vode pod br. 132 i 131. Vlasnik otočića je g. 1824. šibenski plemić Kristofor Dominis, g. 1907. Petar Kovačev pok. Šime iz Murtera. Ime ovog otočića u dokumentu iz 11.-15. st. glasi *Balabra*, na katastarskom planu iz g. 1824. *Malla Balabra*, kako se imenuje na svim kasnijim katastarskim mapama, topografskim i geografskim kartama. Stanovnici Sali i Murtera nazivaju ga Balabra Mala, a Vrgadini "*Kalabrija*". Prema nekima ovaj naziv je "sasvim nejasan" (SKOK, 1950.).

Otočić **Balabra Vela** (43° 56' 22" s.z.š., 15° 16' 35" i.z.d.) položen je 800 m južno od Balabre M. i 450 m zapadno od sjevernog dijela o. Sita. Izdužena je oblika, dug 1.015 m, zapadna mu je polovica nešto šira, oko 240 m, a istočna uska oko stotinjak metara. Najveća je visina 31 m na zapadnom dijelu otočića. Dužina obale iznosi 2.100 m, površina pašnjaka 151.444 m², žala 13.322 m², ukupno 164.766 m². Zemljišne se čestice u katastarskim knjigama vode pod br. 129 i 130. Vlasnik otočića je g. 1824. šibenski plemić Kristofor Dominis, god. 1907. Petar Kovačev pok. Šime iz Murtera. Naziv otočića je kao i Balabre M., a od isprave iz 11.-15. st. do danas ostao je nepromjenjiv uz iznimku što ga stanovnici Vrgade nazivaju *Kalabrija Vela*. Oko 1.200 m od o. Balabre V. u smjeru zapada nalazi se **Pličina Balabra** od 4,3 m, koju stanovnici Sali i Murtera nazivaju Brak od Balabre, a Vrgadini Brak od Kalabrije.

Otočić **Božikovac** (43° 55' 58" s.z.š., 15° 15' 27" i.z.d.) položen je između o. Balabre V. i južnog rta o. Lavdare, i to oko 600 m SZ od o. Kurbe M. Jajolikog je oblika s dužinom od 70 m, širinom 48 m i visinom od 10 m. Dužina obale iznosi 400 m, površina pašnjaka 9.050 m², žala 952 m², ukupno 10.002 m². Njegove se čestice u katastarskim knjigama vode pod br. 54 i 55. Vlasnik otočića je prema katastarskom planu g. 1824. šibenski plemić Kristofor Dominis, g. 1907. Mate Vodopija pok. Ive iz Murtera. Prvi spomen ovog otočića nalazimo na katastarskoj mapi iz 1824. pod imenom *Busikovaz*, na topografskoj karti 1880. *Busicovaz*, isto tako i g. 1911., ali ispod *Busicovaz* je u zagrade velikim slovima umetnuto (*BOŽIKOVAC*). Na svim se kasnijim topografskim kartama naziva Božikovac. Naziv je vjerojatno nastao po prezimenu Božikov koje se u Murteru spominje od poč. 18. st. (1733. i 1922.) (STOŠIĆ, 1941.), a 1975. u tom mjestu bilo je 14 obitelji istog prezimena.

Otočić **Kurba Mala** (između 43° 55' 12" i 43° 55' 40" s.z.š. i između 15° 15' 40" i.z.d. i 15° 16' 41") položen je otprilike po srijedi između sjevernog kraja o. Sita i o. Lavdare M. Istočno je o. Brušnjak, sjeverno o. Božikovac, a južno su Skala V. i M. Oblikovan je u dva dijela, od kojih je zapadni (veći) širok 460 m i visok 38 m, a istočni širok oko 300 m i visok 45 m. Povezani su niskom 20 m uskom prevlakom. Dug je 1.525 m i površinom najveći između 25 otočića i hridi, koliko ih ima između Proverse, o. Žuta, o. Sita i o. Lavdare V. Dužina obale iznosi 3.700 m, površina pašnjaka 399.925 m², žala 19.178 m², ukupno 419.103 m².⁷⁶ Prema katastarskom planu vlasnik otočića je g. 1824. bio šibenski plemić Kristofor Dominis, g. 1907. Mate i Šime Papež pok. Ive, Tome Papež pok. Jose i Mijo Kulušić pok. Ante svi iz Murtera.

U dokumentu iz 11.-15. st. u kome se nalazi popis većine zadarskih posjeda, navedeni su svi veći, pa i neki mali kornatski otočići, ali bez Kurbe. Međutim, iza o.

⁷⁶ Kulušić je donio samo površinu pašnjaka.

Katine i o. Buča, a ispred o. Balabre navodi se otok *Podstiniza*. Zacijelo je to najstariji naziv ovog otočića. Prvi se put naziv *Curba*, bez atributa "Mala", javlja na geografskoj karti iz 1780. Isto se tako spominje i u topografskim kartama iz g. 1804., 1840. i 1884. i na katastarskom planu iz 1824., a pridjev Mala nalazi se najprije na topografskoj karti 1911., i u svim kasnijim topografskim kartama. Stanovnici Sali i Vrgade otok zovu Kurba, a atribut Mala umetnut je pri ispravljanju topografske karte, da se razlikuje od o. Kurba V., od kojeg je znatno manji. Zanimljivo je da se na geografskoj karti 1780. neki otočić na jugu Kornata između Babine guzice i *Crbavela* naziva *Curba Mala*. Opsceno ime otoka dolazi od rom. *curva* = krivina, krivulja, što odgovara neobičnom obliku otoka.

Hrid **Pelinjak (Pelin;** 43° 55' 32" s.z.š., 15° 17' 49" i.z.d.) položen je oko 400 m SZ od o. Brušnjaka i oko 400 m SI od o. Kurbe M. Dug je 70 m, širok 48 m, a visok 3 m. II od njega je pličina od 2 m. Površina pašnjaka iznosi 1.740 m², žala 623 m², ukupno 2.363 m². Njegove se čestice u katastarskim knjigama vode pod br. 56 i 57. Vlasnik hridi je 1824. šibenski plemić Kristofor Dominis. Na katastarskom planu iz 1824. naziva se *Scogliaci*, na topografskim kartama 1884. i 1911. *Skuljić*, a na planu 1907. Pelinjak. Tako ga nazivaju i stanovnici Vrgade, dok ga Murterini zovu Pelin.

Otočić **Brušnjak** (43° 55' 27" s.z.š., 15° 17' 12" i.z.d.), dobrim dijelom plodan je i obrađen, položen je između o. Sita i o. Kurbe M., od jednog i drugog udaljen oko 400 m. Između o. Brušnjaka i o. Sita je o. Borovnik. Brušnjak ima oblik trapeza. Dug je 730 m, širok 522 m, a visok 38 m. Istočni rt neobično je produžen u smjeru o. Borovnika i, zbog potapanja prevlake, postupno se izdvaja kao mali otočić širok 22 m, koji bi se uvjetno moglo nazvati Brušnjak Mali, a s o. Brušnjakom ga spaja niska prevlaka široka 14 m. Dužina obale Brušnjaka je 1.800 m, a površina cijelog otočića 154.114 m² (KULUŠIĆ, 1965.).

Na temelju katastarskog plana iz 1824. cijela "kornatska skupina imala je ukupno oko 73 ha i 21 ar obrađene površine, uglavnom pod kulturnom loze, a manje masline... Na otok Brušnjak otpada 6,5%. To je ujedno najplodniji otok cijelog arhipelaga (4 ha i 5 ara ili 30% obradive površine)" (KULUŠIĆ, 1965.). Plodno i obrađeno tlo, koje se sve nalazi na SZ strani otočića podijeljeno je bilo na 18 čestica, na kojima su ubilježena imena kmetova, a to su Ive Markov, Marko Grbin i Bare Kovaković iz Murtera i Grgo Murešić. Na istom planu s gornje strane sjevernog rta urisan je mali pristan. Sljedećih 75 godina na cijelom kornatskom otočju obrađeno je veoma malo novih površina, tako da je 1898. ukupno bilo 95 ha i 46 ara, a "obrađiva površina na Brušnjaku ostaje nepromijenjena, na nju otpada 4,6% ukupne obrađene površine" (KULUŠIĆ, 1965.), što je u odnosu na veličinu otočića razmjerno velik udjel.

Vjerojatno je obrađeno tlo na Brušnjaku i g. 1907. ostalo isto. Bilo je podijeljeno na 78 čestica u vlasništvu 6 Murterina i to: Šime i Ive Kovačev, p. Andrije (27 čestica), Roko Božikov, p. Jure i Matija Božikov (20), Kovačev Marko, p. Luke (17), Kovačev Petar, p. Šime (14), Božikov Mate, p. Jose (1), a jedna je ubilježena kao javno dobro. Udjeli kategorija korištenje zemljišta o. Brušnjaka u ukupnoj površini g. 1964. bili su: voćnjak (maslinik) 10,91%, vinograd 7,75%, pašnjak 79,60%, neplodno tlo 1,75%. Udio u ukupnoj površini kornatske otočke skupine 0,223%. Njegove su se čestice u katastarskim knjigama k.o. Sali vodile pod brojevima 58-126 (KULUŠIĆ, 1965.).

Od g. 1824. pa do danas ime je ovog otočića *Brusgnach*, odnosno Brušnjak, isto kao i kod spomenutog otočića, u žutskoj skupini. Stanovnici Sali, Vrgade i Murtera nazivaju ga jednako. Ime dolazi od "brusa" jer je otočić bar na SZ građen od dolomita, koji je sličan brusu, tj. tamniji je od vapnenca i lakše se troši.

Otočić **Borovnik** (43° 55' 36" s.z.š., 15° 16' 31" i.z.d.), slijedi između o. Sita i o. Brušnjaka, od prvog je udaljen oko 200 m, a od drugog oko 100 m. Ima oblik trokuta kojemu je jedna strana okrenuta prema o. Situ, a protivni kut prema istočnom produženom rtu o. Brušnjaka. Dug je 230 m, a visok 26 m. Dužina obale iznosi 700 m, površina pašnjaka 27.492 m², žala 4.907 m², ukupno 32.399 m². Njegove se čestice u katastarskim knjigama k.o. Sali vode pod br. 127 i 128. Vlasnik otočića je g. 1824. šibenski plemić Kristofor Dominis, a g. 1907. Šime Kovačev pok. Andrije iz Murtera.

U starom dokumentu iz 11.-15. st. naziva se kao i danas *Borovnich*, u katastarskom planu iz 1824. i topografskoj karti iz 1840. pogrješno *Gorovnik*, a u svim kasnijim topografskim kartama Borovnik. Tako ga nazivaju stanovnici Murtera, Vrgade i Sali. Naziv je očito nastao po boru koji je valjda nekoć na njemu rastao. U Kornatima je još jedan otočić istog imena koji se nalazi južno od o. Levrnake.

Otočić **Šćitna** nalazi se na 43° 54' 33" s.z.š., 15° 19' 58" i.z.d.) položen je između o. Sita i o. Gangarola. Od prvog je udaljen oko 400 m, a od drugog oko 450 m. Dug je 1.025 m, najveća mu je širina 505 m, a visina na II dijelu 46 m. Dužina obale iznosi 2.500 m, površina pašnjaka 309.659 m², vinograda 1.820 m², žala 137.44 m², ukupno 325.223 m². Udjeli pojedinih kategorija zemljišta o. Šćitne u njegovoj ukupnoj površini g. 1964. bili su: vinograd 0,58%, pašnjak 79,95%, neplodno tlo 19,57%, a udio otočića u ukupnoj površini kornatske otočke skupine 0,4510%.

Vlasnik je g. 1824. šibenski plemić Kristofor Dominis, g. 1907. Roko Božikov, p. Jure iz Murtera, a danas Kreše Božikov, također iz Murtera, koji posjeduje i vinograd zapadno od najveće uzvisine nedaleko od mora, a nešto malo prema sjeveru kućicu sa cisternom i pred njom mali zaklon za jednu brodicu dubine 0,50-1,50 m.

Pitanje imena ovog otočića prilično je nejasno tako da i P. Skok, koji je na austrougarskim topografskim kartama uočio naziv *Sitno* ili *Sitgnak*, naišavši na naziv *Šćitna* kaže: "Mjesto Sitno, naša pomorska karta upotrebljava Šćitna ž. r. Zbog toga ostaje tumačenje neizvjesno. Sitno može biti i pridjev od naziva Sit, koji je u neposrednoj blizini" (SKOK, 1950.). Da bi ovo pitanje bilo jasnije donose se potvrde za oba naziva:

S osnovom *Šćit...*

Isprava iz 11.-14 st. – Schitni
Geografska karta iz 1780. – Schita
Geografska karta iz 1784. – Schita
Topografija Veneta 1786. – Schita
Topografska karta 1804. – Schita
Narod Sali i Murtera – Šćitna
Narod Vrgade – Šćitno

S osnovom *Sit...*

Katastarski plan iz 1824. – Sitgnach
Topografska karta 1840. – Sitgnach
Topografska karta 1853. – Sitnah
Topografska karta 1884. – Sitgnak
Katastarski plan 1907. – Sitgnach
Topografska karta 1911. – Sitno
Topografska karta 1915. – Sitno

Vidljivo je da je 11.-15. st. i na prijelazu iz 18. u 19. st., a valjda i u međuvremenu, ime otoka *Schitni* i *Schita*, a u razdoblju 1824.-1915., tj. u vrijeme druge austrijske vladavine *Sitgnach* i *Sitno*. Međutim, tek stručnjaci Hidrografskog instituta ratne mornarice stare Jugoslavije vratili su pravi stoljetni naziv Šćitna onako kako su ga čuli od pastira i ribara. Značenje ovog imena je, kako je rekao Skok, "neizvjesno". Ipak, možda dolazi od hrvatske riječi štit, što bi odgovaralo i obliku i položaju otočića.

Otočić **Gangarol** (**Gangaro**; 43° 54' 14" s.z.š., 15° 21' 20" i.z.d.) najbliži je o. Pašmanu (1,8 km) od svih kornatskih otoka. Od o. Kornata udaljen je preko 8 km, od o.

Žuta 2,5 km, a pruža se 500 m JI od o. Šćitne. Dug je 1.500 m, širok 260 m, a visok 34 m. Dužina obale je 3.200 m, površina pašnjaka 309.898 m², žala 18.167 m², ukupno 328.065 m². Njegove se čestice u katastarskim knjigama k.o. Sali vode pod br. 175-178. Vlasnik otočića je g. 1824. Božo (Natale) Dominis iz Šibenika, god. 1907. Ive Kovačev, p. Andrije iz Murtera. Ime otočića prema Skoku potječe od deminutiva talijanske riječi *ganghero* u značenju "baglama od vratiju" ili kopča. A. Sergent i Nicolo Tomaseo poblize tumače tu riječ kao "gvozdenu napravu usadenu u krilo vratiju ili prozora koja se pri otvaranju i zatvaranju vrtila na stožeru". U ispravi iz 11.-15. st. naziva se *Angarol*, a u svim ostalim slučajevima *Gangaro* bez slova *l* (1824., 1840., 1910.) ili *Gangarol* (1884. i u novijim kartama). Neznatna razlika bez slova ili s njim nastala je jer ovaj otočić stanovnici Sali nazivaju *Gangarol*, a Murtera i Vrgade *Gangaro*. Otočić istog imena nalazi se i izvan kornatske skupine otoka, i to južno od južnog rta o. Pašmana.

Zaključak

Povijesno-geografska analiza otoka Žuta i susjednih otoka i otočića ukazuje na zanimljive i presudne procese prostornih mijena koje su ostavile vidljiv odraz u lokalnom krajobrazu. Prezentacijom novih spoznaja o ovim otocima kroz razmatranu dokumentaciju od kasnog srednjeg vijeka do druge polovice 20. stoljeća potvrđuje se važnost prostornih procesa u njihovom tisućljetnom razvoju. Posebno su važni podaci koji potvrđuju vrednovanje prirodne osnove otoka u lokalnom ovčarstvu, maslinarstvu, ribolovu, vadenju kamena i sl., te početke izgradnje naseobina koje služe za povremeni boravak vlasnika. Promjene koje se očituju u smanjenju šumskog i pašnjačkog zemljišta u korist maslinika i vinograda, posebice u posljednja dva stoljeća, ukazuju na primarni interes posjednika i vlasnika da intenziviraju agrarno vrednovanje otoka, što je posljedica složenih demogeografskih procesa i agrarne prenapućenosti u susjednim prostorima, posebice na otoku Murteru. Otok Žut je specifičan stoga što su obradive površine, ograničene uglavnom na pogodne zone uz povremene naseobine, zastupljenije nego na drugim kornatskim otocima. Uvjeti za agrarno vrednovanje prostora održavaju se i u suvremenim uvjetima naročito s obzirom na naslijeđene površine pod maslinicima i unatoč okolnostima suvremenog parceliranja i napuštanja agrarne osnove s prelaskom na druge djelatnosti, posebice turističku (marina, iznajmljivanje soba). Bitno smanjenje stočarske valorizacije omogućuje postupnu regeneraciju prirodnog biljnog pokrova, a suvremene okolnosti života utječu na snažan interes za izgradnjom objekata za odmor na brojnim pogodnim lokacijama. Činjenica da se Žut i pojedini okolni otoci, kao uostalom i drugi mali otoci hrvatskog priobalja otoci, polagano transformiraju u zonu vikend naselja, odražava se i kroz opasnost nestanka osnovnih obilježja tipičnog sredozemnog otočnog ambijenta što doprinosi degradaciji kulturno-povijesnih odrednica prostora.

S time u vezi otvaraju se dileme razvoja u budućnosti. Perspektivni razvoj otoka svakako bi trebalo temeljiti na optimalnom, odnosno uravnoteženom vrednovanju prirodne osnove, očuvanju prirodne baštine i kulturne tradicije što može privući strane i domaće posjetitelje, a da istovremeno ne dođe do negativnih utjecaja u prostoru. U suvremenom vrednovanju Žuta i okolnih otoka i otočića, posebice kroz specifične oblike turističke ponude i poljoprivrede, svakako treba potencirati očuvanje autohtone, ekološki najpovoljnije poljoprivredne proizvodnje. U suprotnom, potencijalni negativni utjecaji na prirodnu ravnotežu i naslijeđeni sklad, mogu razultirati brojnim problemima

LITERATURA

- ANTOLJAK, Stjepan (1949.): *Zadarski katastik 15. stoljeća*, Starine, 42, 375.
- BASIOLI, J. (1956.): *Ribolov u kornatskom arhipelagu nekad i danas*, Morsko ribarstvo, god. VIII. sv. 2, Rijeka, 1956., str. 45.
- BASIOLI, J. (1973.): *Sporovi oko ribolova na Kornatskom otočju*, Radovi IJAZU, 20, Zadar.
- BASIOLI, J. (1975.): *O nekim načinima prerade ribe u prošlosti*, Pomorski zbornik, 15, Rijeka.
- BATOVIĆ, Š. (1973.): *Prapovijesni ostaci na zadarskom otočju*, Diadora, 6, Zadar, 5-165.
- BIANCHI C. F. (1879.): *Zara christiana*, I., Zadar,
- ČOLAK, N. (1956.): *Otpor ribara zadarskog otočja u XVI. stoljeću protiv obaveza samostanu Sv. Krševana u Zadru*, Anali Historijskog instituta JAZU, 4-5, Dubrovnik.
- FILIP, A. R. (1960.): *Kretanje broja stanovništva zadarskih otoka*, II. Dio, Radovi Instituta JAZU u Zadru 6, Zagreb, 137-178.
- FILIP, A. R. (1964.): *Senjski uskoci i zadarsko otočje*, Pomorski zbornik, 2, Zadar, 579-632.
- FILIP, A. R. (1971.): *Turistički vodič Kornati*, Zadar.
- FILIP, A. R. (1972.): *Biogradsko-vransko primorje u doba mletačko-turskih ratova*, Povijest Vrane, Zadar, 405-498.
- FRIGANOVIĆ, M. (1989.): *Žut*, Pomorska enciklopedija JLZ, sv. 8, Zagreb, str. 645.
- FRIGANOVIĆ, M. (1984.): *Nacionalni park Kornati*, Zagreb, 1984.
- KOZLIČIĆ, M. (1995.): *Kartografski spomenici hrvatskog Jadrana*, AGM, Zagreb.
- KULUŠIĆ, S. (1965.): *Kornatska otočna skupina (Prilog poznavanju kolonizacije)*, Geografski glasnik, 27, Zagreb, 215-245.
- KULUŠIĆ, S. (1999.): *Tipska obilježja gradnje "u suho" na kršu hrvatskog primorja (na primjeru Kornatskih otoka)*, Hrvatski geografski glasnik, 61, Zagreb, 53-83.
- KULUŠIĆ, S. (2000./2001.): *Naseljenost i vrednovanje Kornatskih otoka od drevnih vremena do danas*, Hrvatski geografski glasnik, 62 i 63, Zagreb, 43-65; 87-120.
- LJUBIĆ, Š. (1880.): *Commissiones et relationes Venetae*, III, Zagreb.
- MILOJEVIĆ, B. (1933.): *Dinarsko primorje i ostrva*, SKA, Beograd, 208-210.
- OGRIZEK, A. (1947.): *Ovčarstvo na Kornatskim otocima*, Stočarstvo, II., Zagreb, 44-52.
- RUBIĆ, I. (1952.): *Naši otoci na Jadranu*, V. izdanje, Split.
- SKRAČIĆ, V. (1985.): *Neke značajke kornatske toponimije*, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru 24(14)/1985., Zadar, 1985., 39-49.
- SKRAČIĆ, V. (1987.): *Toponimija kornatskog otočja*, Onomastica Jugoslavica, 12, Zagreb, 1987., 17-218.
- SKRAČIĆ, V. (1988.): *Toponimija kornatskog podmorja*, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru 27(17)/1987./88., Zadar, 17-34.
- SKRAČIĆ, V. (2003.): *Kornati – okrunjeni otoci*, Forum, Zadar.
- SMODLAKA, J. (1946.): *Imena mesta i meštana na tlu Jugoslavije*, II. Prilog Vjesnika za arh. i hist. Dalmatinsku, sv. LII, Split.
- SKOK, P. (1950.): *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*, Zagreb, 127.
- STOŠIĆ, K. (1941.): *Sela šibenskog kotara*, Šibenik.

IZVORI

- DAZd, Geografske karte, br. 26.
 DAZd, Katastarske mape (*Mappe catastali...*), br. 578., k.o. Sali
 DAZd, Miscellanea, CXVIII
 DAZd, Zadarski knez Filippo Bon (1594.-1596.), sv. III, str. 38.
 DAZd, Zadarski knez Michele Vizzamano (1697.-1699.) sv. jedini, 96, 292.
 DAZd, Zadarski knez Ettore Tron (1569.-1571.) sv. jedini, od 4. X. 1571.
 DAZd, Zadarski knez Francesco Semitecolo (1701.-1704.), sv. I, 14.
 DAZd, Odjel sv. Kuzme i Damjana, *Manoscritti originali e din copia dell'Abbazia di Rogovo dei secoli XI usque XVIII*, br. 201.
 Peljar Jadranskoga mora, Hidrografski institut JRM, Split, 1964.
 Ribarski spisi bivše općine Sali, br. 5.
 Znanstvena knjižnica u Zadru (dalje ZKZd), Rukopisi, br. 15206, Ms. 269, *Causa civile tra famiglia Civalessi e successori*, str. 38.
 ZKZd, Rukopisi, br. 15209, Ms. 262.
 ZKZd, Rukopisi, br. 15227, Ms. 287, *Documenti della famiglia Civalessi...*, 16.-18. st.
 ZKZd, Rukopisi, br. 15237, Ms. 297, *Documenti della famiglia Civalessi .....*, 14-18. st.
 ZKZd, Rukopisi, br. 15304, Ms. 335, *Carte della famiglia Civalessi...*
 ZKZd, Rukopisi, br. 15305, Ms. 335.
 ZKZd, br. 15306. Ms. 219.

SUMMARY**Amos-Rube Filipi: Historical-Geographical Features of the Žut-Sit Island Group, Croatia**

Historical-geographical treatise about Croatian Adriatic islands Žut (14.81 km², height 176 m, coast length 45.9 km), Sit (1.63 km², height 84 m, coast length 8.7 km) and pertaining islands comprehends the analysis of basic physical-geographical (geomorphological, climatic, hydrogeographic, biogeographic, pedogeographic) and anthropogeographic characteristics of the part of Kornati insular group in larger Zadar archipelago. The origin of the names of Žut, Sit and other little islands and islets is particularly treated. Up to 1952 they belonged administratively to the local district of Sali (Dugi Otok) in the framework of former Zadar county. Since 1952 they pertained to the local district of Tisno (County of Šibenik) and in the latest time mostly to the local district of Murter (County of Šibenik-Knin). Only few islets (Glavoč and others) belong to the local district of Sali (County of Zadar). Geological bases of the islands, speleological objects, quarry zones, as well as phytogeography are also particularly studied. From the viewpoint of geology the structure of these islands is relatively simple. It is the question of mostly carbonaceous rock structure and alteration of anticlinal and synclinal zones. Waters' occurrences are scarce, mostly wells and puddles with brackish water. That is why the inhabitants of neighbouring islands have built a larger number of small cisterns. Special consideration is given to historical-geographical archivalia, to toponymy, and data about economic-geographic evaluation and exploiting as well as colonization of these islands. With the total area of 19.5 km², with a coast line of 95 km in length, and without permanent inhabitants, this insular group had significance of pasture and fishing zone in millenary evaluation and exploitation, which was carried out by proprietary families from Zadar and, in the recent centuries by islanders from Murter and other neighbouring islands. The islands are elaborated so that the basic characteristics are given accordingly to the subgroups of Žut and Sit.

Though the island of Žut, being the biggest and the most important, is given the greatest attention in the space analysis, every single island, islet or rock is individually discussed in conformity with accessible data.

The population of neighbouring islands has built a larger number of stony seasonal apartments, little houses and cottages, folds for cattle and quays for boats, to serve the needs of extensive cattle breeding, olive and vine growing and fishing. Cattle raising was always essential activity of the islands' owners. It was based mostly on sheep breeding, less on goat breeding. Not more than 1000-1500 head of small cattle could be pastured on these islands, so that quantities of high-quality milk, cheese, wool and meat were relatively small. Olive growing is represented only in smaller, more fertile and easily accessible zones of cultivated Karst slopes. In the past fishing was done mostly by the inhabitants of the southern part of Dugi Otok island (Sali), and Vrgada Island. At the contemporary time there are more and more weekend cottages and new quays. Recently, modern ACI club marina "Žut" at Pod Ražanj is one of nautical tourism points as well as an entry points to the neighbouring National Park "Kornati". Analytical reference to geographical characteristics through time is specially important in our days i. e. at the beginning of the 21st century, when the whole insular group of Kornati is being cadastrally and landowning redefined.